

2848

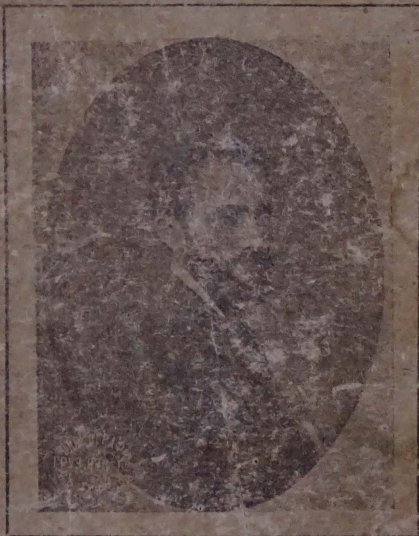
2

ბენს გამეორტ. საზოგადო გამოცემა № 1511

ალი

მოთხოვნა

ნიკოლოზისა

შეიქმნა ვაძაქვმა

თბილისი

სტამბა ვ. ა. რუხაძისა, ვაჟა-ფშაველას ქუჩა, №

1918

114
5.

899.962.1-

== კ ლ ი ==

მიწოდების განყოფილება

7

მოთხრობა

სიხლ ლომოხრისა

2470
64
19

მეოთხე გამოცემა

ავტორის სურათით და მოკლე ბიოგრაფიით

ქ. ქუთაისის სახ. საჯარო
ბიბლიოთეკა
Библиотека
Гос. Публичная

საქართველოს
საბჭოთა კავშირის
საბჭოთა კავშირის

თბილისი

სტამბა ვ. ა. რუხაძისა, გაბაშვილის შესახვევი, № 1

1918

ნიკოლოზ იოსების ძე ლომოური

ნიკოლოზ ლომოშვიდი

დაიბადა 1853 წ. სოფ. არბოში (ქართლში), სადაც მამა მისი იყო მღვდლათ. პირველ დაწყებითი სწავლა მიიღო გორის სასულიერო სასწავლებელში, იქიდან თფილისის სასულიერო სემინარიაში გადავიდა, ხოლო აქ. კურსის გათავების შემდეგ კიევის აკადემიაში შევიდა, სადაც 1880 წ. ჩინებულად დაამთავრა სწავლა. ამის შემდეგ ნიკო თფილისის სათავად-აზნაურო სკოლის ინსპექტორად მიიწვიეს. აქ ნიკო სამ წელიწადს დარჩა. შემდეგ მან მიიღო ქართული ენის მასწავლებლობა გორის საოსტატო სემინარიაში, სადაც სიკვდილამდე მსახურობდა. ქართულ ენას ასწავლიდა აგრეთვე გორის საქალებო გიმნაზიაში. გარდაიცვალა ქალაქ გორში 17 აპრილს 1915 წ.

ნ. ლომოური სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1881 წ. და გულმოდგინედ ემსახურობოდა სამშობლო ლიტერატურას. ნიკომ ლექსებით დაიწყო წერა, მაგ. ვინ არ იცის მისი ლექსი „ყინვა და პატარა მოწაფე“, მაგრამ მალე გადავიდა მოთხრობების წერაზე. ერთ საუკეთესო მოთხრობათ ითვლება იმისი „ქაჯანა“.

ალი

ამბავი ჩენის ხალხის ცხოვრებიდან.

I

ჩემს პატარა ბიჭობაში, როდესაც, შო-
ლტის ხმარება კი არა, სახრის ხეი-
რიანად მოქნევაც არ ვიცოდი, —
მახსოვს — მქონდა ერთი გულითადი
სურვილი, ნატვრა: მე მიწოდოდა, მენატრებო-
და ტყის ნახვა! ვისაც კი ამ ჩემს სურვილს
გამოუცხადებდი, ყველანი ხარხარს მოჰყვებო-
დნენ ხოლმე და დაცინვით და გაცხებით მეუ-
ბნებოდნენ; „ბიჭო და, რა ხაზინები დაგიგუ-
ლებია ტყეში, ან რა მარგალიტის თვლები
დაგითვისია შენ იქა, რომ აგრე გენატრება მი-
სი ნახვა?“ ხაზინები!.. მარგალიტის თვლები!..
მაშინ არც კი მესმოდა, თუ რას ნიშნავდნენ
ეს სიტყვები. ~~ქეში სურვილი ამგვარ მადალ-~~
~~ფარდებიდამ არ მომდინარეობდა.~~ სამთარში
თუ ზაფხულში, როდესაც კი ჩემი მამა ბიძები
ტყიდან შინ დაბრუნდებოდნენ, უსათუოდ რა-
მე უნდა მოეტანათ ჩემთვის. ხან მომიტან-
დნენ გვრიტის ლამაზ კვერცხებს ან ავერი-
ტის ბარტყებს; ხან მომიყვანდნენ პაწაწკინა
ჩიტებს, მწყურებს, კურდღლის ბაჭინა-
დასხვ. ხან კიდევ მოჰქონდათ ლამაზად და-
კროლილი გულსავესე თხილი, მოწითალო
წვრილი წკეპლები, რომლებითაც მე პატარა

ლასტებს ვწნავდი და ვუგებდი ფაცრებს ჩვენი მდინარის პაწაწკინტელა ტოტებში. ყოველ გაზაფხულზე ყველა ამას მშვენივრად გაკეთებული და მომართული ასკილის სტვირიც ემატებოდა. ამ დროს ჩემს თავს მე სრულ ბედნიერადა ვგრძნობდი; ყველა ესენი რომ ავიღოთ, შევაჯგუფოთ ერთად და მივაქციოთ ყურადღება მათ გაფლენას იმისთანა პატარა სიმონაზე, როგორც მე მაშინ ვახლდით, განა სასაცილო და გასაოცარი იქნებოდა რაშე ჩემს ნატვრაში? მაშინ, რასაკვირველია, ამ გვარ კითხვას ვერც მოვახერხებდი და ვერც გავბედავდი მის წარმოთქმას; მაგრამ იმას კი კარგად ვგრძნობდი, რომ ჩემი დარბაისელი დამცინარნი ვერ მექცეოდნენ საპართლიანად და კარგად. ნაცვლად ჩემი უბრალო სურვილის დაკმაყოფილებისა, ისინი, როგორც ზემოდ მოვახსენეთ, გაცეებით დამცინოდნენ და ეგონათ, რომ ავგვარის მოქცევით გააქრობდნენ ჩემში ამ სურვილს! რასაკვირველია, სცდებოდნენ .. გაქრობის მაგივრად მათმა მოქმედებამ ეს სურვილი გამიცხოვლა და ბოლოს ნატვრად გადამიქცია. ამ ნატვრამ სულ მთლად მოიცივა ჩემი არსება. ბევრჯელ თვით მხიარულ მღვთმარეობის დროს მომაგონდებოდა ტყე, ჩემი ნატვრა, და ეს მხიარულება წამს სულ მთლად ჩაიფუშებოდა ხოლმე. ერთხელ გადამჯდარი ჯოხის რაშზედ, შემოხვეული ჩემი ტალი ბიჭებით, მე ავქროლავედი ჩვენს მოედანზედ. ამ დროს უცებ მომაგონდა ტყე; ვანებე ჩემს

ამხანაგებს თავი და, ვითომც აქ არაფერი ამბავი იყო, ჰენებით გამოვწიე სოფლისაკენ. შიგ შუა სოფელში აქამომდე დგას ღვთის მშობლის დანგრეული ეკლესია. ამ ნანგრევებისაკენ მივმართე ჩემი გზა. რამ მაფიქრებინა ესა, სწორედ მოვახსენოთ, არ ვიცი, ის კი კარგად მახსოვს, რომ მე შევედი ამ ნანგრევში, მივედი ღვთისმშობლის ხატთან, დავიჩოქე და ვიწყე გულ-მსურვალედ ღოცვა: შევსთხოვდი, რომ მას მაინც აღესრულებინა ჩემი ნატვრა ..

— ბიკო, სიმონა, შენა? რას მაიმუნობ, შე წუწკო, შენა! მომესმა უცებ უკანიდამ. მე მაშინვე ვიციანი ჩემი ბებერი დიდი-დედას ხმა. წამოვხტი ფეხზე და ფაცხა ფუცხით დავეშვი ორღობისაკენ. ასე მეგონა, ერთი რამ საშინელი, სასაცლო საქმე ვქმენი მეთქი... და მრცხვენოდა, მრცხვენოდა ისე, რომ გადაწყვიტე ვახშობამდინ შინ არ შეესულიყავ. მართლაცა და კარგა ხშირ ბინდი იყო დედამიწაზე დაცემული, როდესაც მე ჩვენი ბაკის კარები შევაქრიალე და ჩუმი ნაბიჯით გავწიე დარბაზის დერეფნისაკენ. მე ბინდოდა შემეტყო, იყო შინ ბებია ჩემი, თუ არა? ან თუ იყო, ლაპარაკობდა რასმეს ჩემზე, თუ კიდევ ელაპარაკნა. ამისათვის მივედი და ავიტუზე კარებთან, დაუგდე ყური, მომესმა ჩვენი აზნაურა დიაკვნის, ზაქარიას, ხმა.

— მერწმუნე, გიორგი, — ეუბნებოდა ის მამა ჩემს: — მერწმუნე, რომ ესე საყდრის ახლო ცხოვრება შენთვის და შენი ოჯახისათვის არ

არის კარგი! მუდამ ღვთის კალთის ქვეშა ხარ; მუდამ ყოველ შენს საქმეს ზედ დასცქერის დიდი მთავარ-მოწამე გიორგი.

— ვენაცვალე იმის მადლსა და სახელსა! გააწყვეტინა მამა ჩემმა, — დაგვცქიროს! ღმერთმა ხო იცის, რომ ჩემ ოჯახში კაცი არავის მოუკლავს და ნაქურდალი არავის შემოუტანია!

— ჰეი, გიორგი, გიორგი, — დაიწყო კვალად დიაკვანმა — ღვთისა წინაშე ვინ არის მართალ? შენ იქნება არ იცოდე შენი და შენი ოჯახის შეცოდებანი; ყოველივე ესე კი წინაშე ღვთისა ცხად არს! ამისათვის გირჩევ, რომ აიყარო აქედამ და აი შენ საბძელთან გადასახლდე...

მამა ჩემმა ამაზე რალაც უთხრა, მაგრამ ვერ გავიგონე; სჩანდა კია, რომ რალაც გაჯავრებულად უთხრა ჩვენს ეშმაკ და მაცდურ დიაკვანს. დიაკვანი ამის შემდეგ წამოიბარგა და გამოსწია გარედ; გამომიარა გვერდზე და ცუდლუტურის ბუტბუტით გავიდა ჩვენი სახლიდამ. ამის გამოსვლის შემდეგ შევიცადე ცოტა ხანს კიდევ და შემდეგ შევალე კარი და შევედი სახლში. აქ იყვნენ სულ ყველანი: ბებია ჩემი, მამა ჩემი, დედა და სამი; ჯერ ახალ გაზდა, უცოლ-შვილო ბიძები. წინაპირველად ამათ თითქო ვერ დამინახეს... თავისუფლად ჩაუარე კერას გვერდი და დედა ჩემს ამოუჯექ მუხლის ძირს.

— ჩვენო ბერო, ჩვენო ბერო! აცხონე სული თუ არა? დაიძახა უცებ სიცილით უნტროსმა ბიძამ...

— ბერო, ბერო! აბა ერთი გვითხარი, რას ლოცულობდი დაიწყეს აქეთ იქითამ ყვირილი. ამას მოჰყვა საზოგადო სიცილი. მე ჩაუდე დედა ჩემს კალთაში თავი და გავინაბე.

— რას მიჰქარამთ ერთი! ლოცვა რა დასაცინია! შოისმა მამი ჩემის ხმა. ამ ხმამ ცოტა არ იყოს გამათამამა: თავი ავიღე მაღლა.

— აბა, გენაცვალე, შვილო, მითხარი, რას ეხვეწებოდი წელან ღვთის-მშობელსა?.. მოვიდა ჩემთან და დაყვავებით მითხრა ბებია ჩემმა.

ამ დაყვავებამ უფრო გამათამამა; მაგრამ პასუხის მიცემას მაინც მაგრე რიგათ არა ვჩქარობდი.

— ვეხვეწებოდი: — ღმერთო და წმიდა გიორგი, ტყე მაჩვენე მეთქი .. ესტქვი დაბალის ხმით შემდეგ ცოტაოდენის სიჩუმისა.

ამ სიტყვებმა ხელმეორედ აღძრა მთელ ჩვენს დიდ დარბაზში ერთი საშინელი სიცილი და ხარხარი.

— ბიჭო და რა სანახავია ტყე, რო ეგრე გენატრება იმისი ნახვა? მითხრა სიცილით უფროსმა ბიძამ.

— შე რა გინდა! ოღონც-კი ერთი ტყეში წამიყვანეთ და, ღმერთმანი, სულ მე მოვუდგები ხარებს, — მიუგე მე.

— კარგი, შვილო, კარგი! აი ამ ორ ღღეში ფიჩხისთერნ მოგვიხდება ტყეში წასვლა და შენც მაშინ თან წაგაყვან, — დამპირდა მამა ჩემი.

— წაიყვან კი არა და აი-ის არ უნდა! — წა-

მოიძახა დედა ჩემმა!.. — ეგები აიქ ურმიდგან
გადმოგივარდეთ სადმე... ნუ, შვილო, ნუ წა-
ჰყვები .. იქ ისეთი მგელები და ტურები არიან,
რომ მაშინვე შეგჭამენ.

— სიმონა, დაიძახა ახლა ბებია ჩემმა, — არ
წახვიდე შვილო, თორე ტყეში ალი დაგხვდე-
ბა, წაგიჭკრს ყელში ხელს და დაგახჩობს.

— ალი პატარა გოგო არ არი?... ი რო-
გორ მოიერევა მერე!.. ვსთქვი მე.

— ალი, ბიჭო, პატარა გოგო კი არ არი, —
დაურთო შუათანა ბიძამ: ალი ეშმაკების დე-
და-კაცია... ისეთი ლამაზია, ისეთი რომ მზეთ
უნახავსა ჰგავს. მშვენიერი წაბლის ფერი და-
ლალები აყრია ზურგზედა... ჩაჯდება ხოლმე
ტყის წყლებში, გაიშლის თმასა, დაისველებს
წყლითა და ოქროს სავარცხელით დაიწყებს
ხოლმე ბარცხნასა. თუ ამ დროს ადამიანს თვა-
ლი შეასწრო, მაშინვე წამოხტება, ეცემა და
დაახჩობს.

— ი წყეული ძაან ღონიერია თუჩმე, და-
უმატა უნცროსმა ბიძამ.

ამის შემდეგ გააბეს ალზე ლაპარაკი და
თითო რამე ალის ამბავი თითქმის ყველამა
სთქვა.. სიცილი, ხუმრობა ამ დროს სრუ-
ლიად გაჰქრა. მათი ალაგი ხშირმა პირჯვრის
წერამ და წმიდის გიორგის სახელის მოწოდე-
ბამ დაიჭირა. ხალხი არა ხუმრობდა! ამან ძა-
ლიან, ძალიან შკაჭრქრიანა, ველარკ ვახშამი
ვქამე ხეირიანადა და მთელი ღამეც მამლის
ყვილამდე არ დამძინებია, ვჯაქრობდი ალზე:

თვალ-წინ მებატებოდა ტყე, ამის შუა ალაგას ვითომც მოჩანდა პატარა, ანკარა, მოჩქრიალე მდინარე, რომელშიაც, ერთს მოფარებულ ალაგას, დიდ თმა გაშლილი იჯდა მშვენიერი მზეთ-უნახავი ქალი—ალი. ალი თავის ქუქუნა შავი თვალებით იცქირება აქეთ-იქით. უნდა დაინახოს ვინმე ადამიანი, მივარდეს და დაახაროს... ამგვარი წარმოდგენანი მებევოდნენ გარშემო მთელი ის ღამე. პარველ მამლის ყივილის შემდეგ ჩამეძინა, მაგრამ ვაი ამ ჩაძინებას! სიზმარში ვნახე ალი და გულ-გახეთქილმა გავაქყიტე თვალები. ტყე და ალი ახლა ერთმანეთთან მკვიდრად შეთვისებულ საგნათ გარდაიქცნენ ჩემთვის. ერთის ნახვა მენატრებოდა, მეორესი მეშინოდა. როგორ ავცდე ამ უკანასკნელს ისე, რომ მხოლოდ პირველი ვნახო,—აი ჩემი მაშინდელი ფიქრების საგანი! თუმცა ბევრ ნაირად გავწიე და გამოვწიე ეს საგანი, ბევრი ვიბუტბუტე ამის შესახებ, მაგრამ ერთმანეთზე მაგრა მიკრული ტყე და ალი მაინც ვერ მოვაშორე ერთმანეთს. ბოლოს მაინც ისევ ტყემ აჯობა ალსა! გადავწყვიტე, წავალ ტყეში, მაგრამ ჩემს მ-ბიძათ ერთს ნაბიჯზედაც არ მოვშორდები მეთქი. ამ გარდაწყვეტილებით ავდექი დილით. თუმცა ცოტა თავიც მტკიოდა და უხეიროდაც მაზმორებდა, მაგრამ მაინც ხმა არ ამოპილია ამაზედ. გაჩუმებული ვუსდიდი იმ დღეს, როდესაც ჩემი მამა-ბიძანი ფიჩხისთვის ტყეში უნდა წასულიყვნენ.

II

მ დღემაც დიდ ხანს არ მალოდინა. ორი დღის შემდეგ, საღამო ჟამზე, მამა ჩემმა გამოიტანა შინიდან ცული და საძინე ურემს დაუწყო მართვა. ცოტა ხანს უკან ჩემმა ორმა ბიძამ ბაკის კარებთან ერთი სხვა ურემიც მოაგორეს. უღლებს, აპე ურებს და ტაბიკებს დაუწყეს ძებნა და გამართვა. აქედამ ცხადადა სჩანდა, რომ ესენი ხვალ ტყეში წასვლას აპირებდნენ. მამა ჩემს ღრეჯით მოვავაგონე იმდღევანდელი დაპირება... მან ხელმეორედ განიმეორა თავისი აღთქმა. მე მაინც მთლად არ ვენდე ამ დაპირებას: იმ ღამეს უნცროს ბიძასთან კარზე ძარ ქვეშ დავწექი, რომ უფრო კარგათ მეყარაულა ტყეში მიმავალთათვის. მეორე დღეს, ჯერ მზეც არ იყო ამოსული, რომ მე თვალეზ დაქყეტილი ვიწექი ლოჯინში და გავცქეროდი კონკილებზე შეყენებულ ურმებს. აგერ მორეკეს საქონელიც და ურძებში დაუწყეს შებმა. მე მსწრაფლად წამოვხტი, გადავიცვი ჩოხა, ჩავიცივი ქალამნები და წინ მივეგებე მამა ჩემს, როდესაც ის კალთაში პურებ გამოხვეული გამოდიოდა შინიდან.

— წამოდი შვილო, წამოდი... მთხრა მამა ჩემმა... და გასწია შებმულ ურმებისაკენ.

სიხარულით და ხტუნაობით გამოუდექი უკან. ტყეში მოდიოდნენ სამნი: ორი უფროსი ბიძა და მამა ჩემი. ამ უკანასკნელმა დამისვა თავის ურმის თავზე, თვითონ მოუდგა ურემს

გვერდზედა და დავძარით ნელ-ნელა ურმები. მუშის სადილობის დრო იქნებოდა, როდესაც ჩვენ ტყეში შევედით. მართალია, ტყე ისეთი არ მეჩვენა, როგორც წარმოდგენილი მქონდა, მაგრამ აქაურმა სიგრილემ, შემდეგ ტრიალ, გახურებულ მინდვრის სიციხისა, მრავალმა დიდმა ხეებმა, მათ ფოთოლთა რაღაც საიდუმლო შრიალმა, ათასნაირ ფრინველთა სხვა-და სხვა გვარმა ქიკიქკ-გალობამ და კიდევ ბევრმა სხვა რაღაებმაც ისეთ ნაირად იმოქმედეს ჩემზე, რომ ცოტა ხნობით ალიც კი დამავიწყდა. გახარებული გადმოვხტი დაყენებული ურმიდან და მხიარულად გავქანდი თხილის ბუჩქისაკენ, რომელზედაც კუნწულ-კუნწულად იყო დახუნძლოული თხილი. ამ ბუჩქიდან სხვა ამგვარივე ბუჩქი დავინახე; აქედან ჩიტის ბუდიანი ბუჩქი; იქითკენ ლამაზი სწორე სასახრე იფნის ყლორტი... ამ გვარად, ჩემთვის სრულიად შეუნიშნავად, გადავდიოდი ერთი ალაგიდან მეორეზე და ამასთანავე უფრო და უფრო ვშორდებოდი ჩემს მამა-ბიძათ. ამ გვარი ჩემი დაშორება ვიგრძენი მხოლოდ მაშინ, როდესაც ერთს პაწაწა მოჩქრიალე მდინარეს წავადექ. ამის დანახვამ რაღაცა თავ-ზარი დამცა. კარგა ხანს გამოურკვეველ შიშის მეტს ვერაფერს ვგრძნობდი. შემდეგ ამ არეულმა მდგომარეობამ ნელ-ნელა იწყო გამორკვევა. ჩემს თავში არეულ საგანთა წარმოდგენათ იწყეს ერთმანეთიდან განცალკევება... ცალკევდებოდნენ თითქო მისთვის, რომ სამუდამოდ მოშორებოდნენ ჩემს მოსაზ-

რებას. სათითაოდ და ნელ-ნელა იწყეს მათ გაქრობა და ჰქრებოდნენ, სანამ ეს საქმე ჩემთვის სასიამოვნო და საშიშარ ორ საგანზე ან შესდგა. აქ მთლად გამოფხიზლებულ გონებას ცხადად წარმოუდგენენ ერთის მხრივ ტყე და მეორეს მხრივ—ალი. „ვაიმე, დედავ! ეს რა მომივიდა!“ წავიბუტბუტე კანკალით და სულ-გაკმენდილმა მივიხედ მოვიხედე... სამის მხრივ მე მეხვია თხლისა და ძეძვის ერთმანეთზე გადაბმული ბუჩქები... პაღლიდამ დამცქეროდნენ უზარ მაზარი მუხის ტოტები... ისეთი გაშტერებულნი მეჩვენნენ ეს ტოტები, რომ მათი ფოთლების შრიალიც-კი არ მესმოდა. ფრინველებსაც ამ დროს თითქო ყველას ენა ჩავარდნოდა... მათი ხმა კი არა, ფრენაც კი არ ისმოდა. რაღაც შესახარავი სამარისებული სიჩუმე იდგა ჩემს გარშემო! დავუგდე ყური ჩემს მამა ბიძათ; ვერცა-რა იმათი ხმაურობა გავიგონე; მხოლოდ ხანდისხან, თითქო, შორს საიდგანლაც, ცულების კაკაკუკი გაისმოდა ხოლმე... სხვა არაფერი. „შუშურიი“, მომესმა უცებ წყლიდამ, ცახცახით გავხედე მდინარეს და მომეკვეთა მუხლები: შიგ შუა წყალში მე დავინახე ალი, რომელსაც გაეწეწა თმა და დინჯად ივარცხნიდა მას ოქროს სავარცხლით... ამის შემდეგ მე აღარა მახსოვს-რა. როგორ გამოვტრიალდი უკან, როგორ შევეძელი ურმებთან ზირბენა და როგორ დავიძახე: „მიშველეთ, ალი“—ჩემით მე არა ვიცი რა, მახსოვს მხოლოდ მამი ჩემის სიტყვები...

— სიმონა, შვილო, სიმონა, — ჩამომძახოდა ის ყურში, — როდესაც, თურმე ცოტა მოვსულიერდი; — მითხარი, შვილო, მითხარი: აბა სად არი ალი?

— პატარა წყალში, აი იქითა; თავის გვერდზე მიღებით წამოვილულულე.

— აბა, ბიჭებო, დაუძახა თავისს ძმებს მამა ჩემმა, — ცულები აიღეთ ხელში და ჩქარა გავიქცეთ... ეგები მოვასწოროთ ი წყეულსა და ჩაეჩებოთ წყალში.

აქ ყველანი წამოცვივდნენ ფეხზე და მოღერებული ცულებით გაექანნენ იქით, საიღამაც მე მოვებოდი. მე მამა ჩემს ვეჭირე ხელში. აგერ, ჩემი ბიძები ყვირილითა და კიჟინით მისცვივდნენ მდინარის ნაპირას! აგერ მივედით ჩვენცა, მივედით და დავდექით სწორედ იმ ალაგას, საიღამაც მე ალი დავინახე.

— აბა, სიმონა, სად იყო ალი, სად? და მიძახეს ბიძებმა.

მე გავიხედე ალოსაკენ, მაგრამ იქ ალი ვეღარ დავინახე; მის ნაცვლად სწორედ მის ალაგას ეხლა წყლიდამ ამოჩანდა ყვითელ ხავს მოკიდებული მუხის დიდი კუნძი.

— ე მაგ კუნძზე იჯდა, მგონია, — ვსთქვი მე ცოტა ყოყმობით.

— ეე! შვილოსან, სთქვა მამა ჩემმა, — ჩუმათ უნდა მოვსულიყავით... მოგვექრა თმა და მაშინ რაც გვინდოდა, იმას ვუხამდით... მაგრამ, მაინც ეს კუნძი ცუდად არი ამოყუნტული

წყლიდამ... ეს სწორედ ალის თმის სავარცხნი
ალაგი იქნება! აბა, ცულები მაგას.

აქ მამა ჩემმა მე ძირს დამსვა; თვითონ წა-
მოაველო ცულს ხელი და გაექანა კუნძისკენ.
მას მიჰყვნენ ბიძა ჩემები... სამთავენი შემო-
უმწკრივდნენ კუნძს გარშემო და გაცხარებით
დაუშინეს ცულები...

— ე კუნძი ცეცხლისთვინაც გამოდგება!
მხიარულად დაიძახა ერთმა ბიძათაგანმა.

უცებ წაიქცა მამა ჩემი. უფროსმა ბიძამ
დახედა თავის ცულს, ცული ტარზე აღარ
იყო... ქნევის დროს მისი ცული გასხლეტი-
ლიყო ტარიდამ და პირით შიგ შუბლში მოხ-
ვედროდა მამა ჩემს.

— შიშველეთ, მიშველეთ! დაიძახა მამა ჩემ-
მა: ბიძა ჩემებმა გაჰყარეს ხელიდამ ცულები,
ეცნენ და საჩქაროზე თავ-გახეთქილი თავის ძმა
ნაპოზე გამოიტანეს. გატეხილი შუბლიდამ
თქრიალით გადმოსდიოდა სისხლი; ბიძა ჩემები
სცდილობდნენ, რომ როგორმე შეეყენებინათ
ეს სისხლი, მაგრამ მათი მეცადინეობა დიდხანს
ფუჭათა რჩებოდა. ბოლოს ახალუხის მთელმა
კალთამ ძლივ-ძლიობისად შეაყენა სისხლის
დენა.

— ვაიმე, ცოლო და შვილო! სუსტის ხმით
დაიკვნესა მამა ჩემმა, —დამდეთ ჩქარა ურემზე
და წამილეთ შინა.

ტირილითა და ვაი ვაგლახით შევებით ურ-
მები, დაუდეთ ერთ მათგანზე მამა ჩემი და სა-

ღამოზე, ფიჩხის მაგივრად, შინ მკვდარი მამა მივიტანეთ: შუა გზაზე დალია საწყალმა სული.

ადვილი წარმოსადგენია, თუ რა წიოკობა გაჩნდებოდა ჩვენს ოჯახში ამ უეცარი და საშინელი ანბის დანახვით! მთელი ჩვენი სოფელი ფეხზედ დადგა. საკვირველიც არ არის! ეს სიკვდილი ასე უეცარიც რომ არა ყოფილიყო, მამა ჩემი მაინც ისეთი გულკეთილი და საწყალის შემბრალებელი კაცი იყო, რომ მთელი ჩვენი სოფელი მას პატივისცემით და სიყვარულით უცქეროდა. მე მკვირვებდა მხოლოდ ხალხის ლაპარაკი ამ სიკვდილის მიზგზზე... ამაზე ყველანი ერთსა და იმავეს გაიძახოდნენ... ამბობდნენ, ვითომც მამა ჩემი პირიანი ქვის სროლით აღს მოეკლას. ამ ხმამ ცოტავე არ გვაწვალა! ჩვენი მღვდელი, მაგ., მამა ჩემის ქრისტიანულად დამარხვას არა სჩადიოდა. საღისეგან არის მკვდარიო. სინამ ერთი წითელი ქალაღი არ აგვაკრა, გვერღზედაც მოგვიდგა. დამარხვის შემდეგ ამ ხმას ბლოდოჩინამდისინაც მიეხწია... ახლა ის ჩამოგვიტრა სახლში და დაგვიწყო მუქარა: სუყველან კიმბორში გაგაგზავნიებთო და გვემუქრებოდა, საწამ ამასაც ერთი თუმანი არ მივეციო. პატივცემულ სულიერ მამათა ლაპარაკისა და ჯაერობისა მე მაშინ სრულად არა მესმოდა რა ვერ წამომედგინა, თუ რას ეძიებდნენ ივინი. ამისათვის, მიკვირდა და გაკვირებულისაგანაც მხოლოდ ყველა ამ ხმად წაფრთხილდებოდა და ლაპარაკის მიხეზით. რადგან მამა ჩემი აღმა რომ

დის მოჰკლა? ვეკითხებოდი ჩემ გულში ჩემ თავს და ზედვე მივაღვენებდი ხოლმე ნამდვილ პასუხს:

— ალმა კი არა, მამა ჩემი ბიძა ჩემმა მოჰკლა!..

III

ავმარხეთ მამა ჩემი, მაგრამ ამის შემდეგაც არ ჩამოგვეხსნა ის წყეული ალი. ჯერ სასაფლაოზე ენახათ ის ვილაცა მგზავრებს. შემდეგ გავარდა ხმა—ვითომც მამა ჩემი აღს ამოეღოს საფლავიდან და წაეღოს ტყეში. ეს ამბები ჩვენ შეგვატვობინა ზაქარაა დიაკვანმა და გვორჩია, რომ მიცვლებულის სულისთვის გვეწირვინებინა, საფლავი გვეკურახებინა და შემდეგ საზოგადო წირვა გადაგვეხადა. ყველა ესენი სრულიად აღასრულეს ჩვენებმა: მაგრამ ვაი ამ აღსრულებას! ამან საშინელი დალი დაასვა მთლად ჩვენს ოჯახსა და მის მომავალ ბედს. აქამომდე უვალო ოჯახს ამ წირვებისა და კურთხევის მეოხებით ათ თუმანზე მეტი ვალი დაგვედო. ეს ვალი შემდეგ გადიდდა, გარდაიქცა ორმოცათ, სამოც თუმნათ. გავხლით ჩვენ დედა ბუდიანად ერთი ურიბს მონებათ და ყმებათ. მაგრამ ყველა ეს შემდეგ მოხდა; აწმყო ჩვენი უბედურება კი იმაში მდგომარეობდა, რომ თუმცა ეს ფული დავხარჯეთ და ყველა ნათქვამი აღვასრულეთ, მაგრამ ალი მაინც თავიდან ვერ მოვიშორეთ. სასაფლაოდამ შემდეგ თვით

სახლში გვეწვია ის. ერთ ღამეს ყველას ტკბილად გვეძინა. წარსული მწუხარებით და შრომით დაღლილ-დაქანცულნი, ჩვენ, ცოტა არ იყო, იმედინად დაუწყეთ მომავალს ცქერა. მაგრამ იმ ღამეს სხვა ვაი-ვაგლახი მოელოდა ჩვენ სახლსა. გათენება მოტანებული იქნებოდა, როდესაც შუა ბანიდამ ერთი ვეებერთელა ქვა ჩამოვარდა დარბაზში და რახა-რუხით დაეცა საკიდელას და კერას. ჩვენ ყველანი წამოვცვივდით ფეხზე.

— ვინა ხარ, ვინა, შე ოჯახ და სახლ-კარ დაქცეულო? შესძახა ქვემოლამ ერთმა ჩემმა ბრძაბანმა.

— მე ვარ ალი, გამოგზენილი წმიდის გიორგისაგან... აიყარენით, აიყარენით, თორემ სულ ერთიანად ამოგხოცავთ! გარჩევით და ქალურის ხმით მოისმა მაღლიდამ.

ამ სიტყვებმა ყველას შიშის ზარი დასცა. ყველამ ფიცით აღვიარა, რომ უსათუოდ და უსათუოდ ავიყრებით აქედამაო. მეორე დღეს, სანამ რომელიმე ჩვენგანი კარზე გავიდოდა, ეს შემთხვევა თურმე მოეგმა ჩვენმა სოფელმა იცოდა კიდევ. გაჩნდა სოფელში ერთი საწინე-ლი ჭორიკანობა.

— გენაცვალე, ქალო, იძახოდა ერთი, მაგ საწყალ არაშენდაანთ ალი ახლა სახლში მის-ქრომაათ, ბანიდამ ერთი ვეებერთელა ქვა ჩაუხლია და დაუძახია: სულ ყველას დაგახრჩობთ და ცეცხლს წაგიკიდებთ, თუ აქედგან არ აიყარენითო.

— ქაა და, ეგ კიდევ რა არის იმასთან, რასაც სხვები ლაპარაკობენ, მისძახოდა მას მეორე: თურმე, გენაცვალე, მისულა ალი და ი სულ წაწყმედილი ბებერი მაიასთვინ ჩაუძახნია: ჩემო დობილო მაიაო, როგორც აქა მდისინ მეხმარებოდი, მამეხმარე ერთი ეხლაცაო: ამომაწყვეტინე ე შენი შვილებიო!

— მერე, გენაცვალე, მერე ი სულ აყე ფებულს რა ეთქვა?

— არაფერი, ქალო, იჯდა თურმე ენა ჩავარდნილივით და უკულმა პირჯვარს იწერდა.

— უუუი ჩვენ ჩაქოლვასა! ტყულად კი არ იძახოდა ჩვენი ღვდელი: არაშენდაანთ მაია კუდიანიო.

— გენაცვალე, და მეტი კუდიანობა გინდა: ქიაკოკონობა ღამეს ერთხელაც არა ყოფილა შინა...

ბევრი ამ გვარი და ბევრიც ამაზე უარესები ისპოდა იმ დღეს ჩვენს სოფელში მთლად ჩვენს ოჯახზე და კერძოდ—ჩემს საწყალ დიდდება მაიაზე. ამ უკანასკნელს ახლო აღარავინ ეკარებოდა, მიმავალი რომ დაენახათ, გარბოდნენ იმისგან, როგორც გიყისა, ან საოფლიანი ავადმყოფისაგან. ყველა ეს ამბები ჩვენს სამოხზე გავიგეთ. უნდა დაგენახათ, როგორი ქარისუფალივით ტიროდა ამ დროს საწყალი ჩვენი მოხუცებული. მთელი ის პირველი ღამე მან სულ „ვაი“ სა და „მე ჩაქოლვილის“ ძახილში გაატარა. მეორე დღეს, თუმცა ძველე-

ბურად ადრე ადგა ლოგინილამ, მაგრამ მალე უკანვე მოუხდა მიბრუნება. დაწვა, მისცა საშინელი სიციხე და იწყო გიჟივით როტვა. მთელი დღე სულ როტვაში გაატარა. სალამოზე კი, ცოტა არ იყო, შესწყვიტა ეს უაზრო ლაპარაკი და შემდეგ კიდეც ჩაეძინა. ვჭამეთ ვახშამი და დავწექით ჩვენც. შუალამე იქნებოდა, რომ უცებ ჩვენმა ავადმყოფმა იწყო ერთი გაბმული და შესაზარი ხრიალი. წამოვცვივდით ფეხზე და შემოვებვიენით გარშემო ავადმყოფს, ის თვალეზ-დაჭყეტილი, გაყვითლებული და გაშტერებული იწვა. შემდეგ ბევრის ყვირილისა, ცივის წყლის სხმისა, ცხვირისა და ყურების სრესისა, ის ცოტაოდენად მობრუნდა.

— რა იყო, დედა, რაი? ჩასძახეს აქეთ-იქილამ.

— ალი, შვილო, ალი... კინალამ დამახრჩო ი წყეულმა. წამოიკენესა ბებია ჩემმა.

— სად იყო ი წმინდი გიორგისაგან დაწყეულილი!.. რა უნდა ი შეჩვენებულ ჩვენგან!.. დაიძახა უფროსმა ბიძამ.

ამის შექდეგ აანთეს სამი, თუ ოთხი მკვარი, დაუწყეს ძებნა ალსა: გოდორი, კასრი, თარო, თონე სულ გადმოაბრუნეს და გაჩხრიკეს. მაგრამ ალი იქ ვერსად ვერა ნახეს! თუმცა ალი არსად სჩანდა, მაგრამ მაინც ასე გადასწყვიტეს ჩვენებმა:

— ხვალვე უნდა გადავსახლდეთ აქედამ, ხვალვეო!.. ის კი არ იცოდნენ, რომ ხვალ იმისთანა საქმე გამოუჩნდებოდათ, რომელიც

ძალა-უნებურად შეაყენებდა ამ განზრახვის აღსრულებას. მეორე დღეს, სადილობისას, წაიღო თქვენი ქირი ჩვენმა ბებია მაიამ. ამ სიკვდილის შემდეგ ხომ სულ მთლად გადაი-რია ჩვენი სოფელი: გარდაცვალებული ისე დაეპარხეთ, რომ სამიოდ კაცის მეტი ზედ არა-ვინ მოგვკარებია!..

— გადასახლდით, ხალხო, გადასახლდით აქედამ... გვეძახოდა ყველა, ვინც კი ჩვენთან მოვიდოდა, ან ჩვენგანს ვისმე დაინახავდა.

ჩვენც არა იმათზე ნაკლებ გვინდოდა აქე-დამ გადასახლება, მაგრამ საქმე იმაში იყო, რომ სახლისათვის მასალა სრულიად არა გვქონ-და რა. ღმერთმა უშველოთ ჩვენებურებს! გაი-გეს თუ არა ჩვენი გადასახლების დაშობრკო-ლებელი მიზეზი, მაშინთვე შეგროვდნენ კომ-ლზე კაცი და თავიანთ ურმებით მოგვიზიდეს ბოძები, თავხეები და ქერი... შემდეგ გვიშვე-ლეს მათს დათლასა და გასწორებაზე. ჩვენი საბძლის გვერდზე, ცოტა სოფლის განაპირას, სასაფლაოს გადპოსწვრივ ამოვთხარეთ მიწა, ჩავსხით ბოძები, დავუწყეთ თავხეები და დავ-ხურეთ ქერი; ეს დახურული მიწური გავყავით შუაზე ლასტით: ერთი ნახევარი დავამზადეთ ჩვენთვის, მეორე—საქონლისათვის. შემდეგ ძვე-ლი დარბაზიდან გადავზიდეთ იქ, რაც კი რამ გვეწადა, და გადავყვეით მათ ჩვენცა. ღვთის მადლით გვეღირსა გადასახლება!..

IV

ათქვამია: „კაცს თუ ბედის ჩარხი ერთ-
ხელ უკუღმა დაუტრიალდა, სულ უკუღ-
მა იტრიალებსო“. ჩვენც მართლა ასე
მოგვივიდა. გადავსახლდით, მაგრამ ახალ
და ახალ უბედურებათ მაინც კიდევ ვერ და-
ვემალენით. ჩვენი გადასახლება მოხდა შემოდ-
გომის დაჰდეგს. ამ დროს კარგა ლაზათიანად
ციოდა და რავდენიც დღე გადიოდა, იმდენი
უფრო და უფრო ცივდებოდა; სჩანდა რომ ამ
წელს ზამთარი მალე გვეწვეოდა, იქნებოდა
სუსხიანი და, ვინ იცის, ხანგრძლივიც. ჩვენი
ახალი მიწური კი სრულებით არ იყო ამისთვის
მომზადებული. ჩვენ არ გვქონდა არც ალიზი,
არც ფიცრები, და ქვითკარზე ვინდა იუაქრებ-
და, რომ ნოტაო შაშველი მიწის კედლები
დაგვეფარა და ამ გვარად აგვეშოჩებინა მათი
ცუდი გავლენა ჩვენს ჯანპრთელობაზე. ამის
გამო ჩვენს სახლში მუდამ ცუდი შმორისსუნიც
იდგა და საშინლად ციოდა კიდევ... მაგრამ
ყველა ამას წინაპირველად ყურადღებაც არ
მივაქციეთ: ორი თუ სამი კვირა მხიარულად
გავატარეთ. ვგონებ, მეოთხე კვირის ერთ სა-
ღამოს ჩემ უნცროს ბიძას გააცოვა. იმ ღამეს
საშინელს თავის ტკივილს და სიცხეს უჩიოდა.
მეორე დღეს ლოგინიღამ ველარ აახწია! უავი-
და კიდევ ერთი დღე და ჩვენს ავადმყოფს
ცხადათ გამოაჩნდა საოფლის ნიშნები. რასა-
კვირველია, ამ ამბაემა ავით აგვირია თავზე ბა-

ლანი, მაგრამ სასოებას მაინც არა ვკარგავდით. „რა ვუყოთ! საოფლე, მართალია, ხორველაა ჩვენი სოფლებისთვის, მაგრამ რაც უნდა იყოს, ეს მაინც ადამიანური რამეა! ოღონდ ეშმაკეულობა კი ჩამოგვეხსნას, თორემ საოფლეს როგორ ვერ გაუძლებთ“. ასე ვფიქრობდით ჩვენა და ვიმშვიდებდით გულსა. ავადმყოფი უფრო და უფრო ცუდად ხდებოდა... ერთხელ გულ-დამშვიდებით ვისხედით ყველანი ცეცხლაპირას და ჩუმად ელოდნით ვახშამს.

— მიშველეთ, მიშველეთ!.. შეჰყვირა ერთი შესახარის ხმით ავადმყოფმა და წამოვარდა ზეზე. ჩვენც წამოვცვივდით ფეხზედა. მაგრამ სინამ ჩვენ ავადმყოფთან მივიდოდით, იმან იშვირა ფეხი, გადმოხტა კერაზე, გაექანა და შეძვრა თაროს ქვეშ. ჩვენ შემოვეხვიენით გარშემო.

— ბიჭო, ძნაო ალექსი, რა იყო, რაი? დაუძახა მას უფროსმა ბიძამ.

ამ სიტყვებმა, თითქო, გამოაფხიზლა ავადმყოფი: ის წამოხტა უცებ ფეხზე და დაიწყო დინჯათ, ჭკვიანურად:

— მიშველეთ, თქვენი ჭირიმე!.. ალი მახრობს, ალი!

ალის ხსენება და ჩვენი ენის ჩავარდნა ერთი იყო! სიტყვა ველარავინ მოახერხა... ისმოდა მხოლოდ რაღაცა შესახარი ჩუმი კვნესა, ყველას სახეზე ცხადად იხატებოდა სიტყვები: აქაც გადმოგვყვა ის წყეული, დავილუპენით სულერთიან!..

დიდს ხანს ვიდექით ჩვენ ასე გაშტერებულნი და, ვგონებ, კიდევ დიდხანს დავრჩებოდით ასე, თუ რომ ჩვენს ავადმყოფსავე არ გამოვეყვანეთ ამ მდგომარეობილამ. იმან ერთი კიდევ შეჰყვირა: „ალი, ალიო“; შემდეგ დაიწყო მუშტების ქნევა, გადახტა ცეცხლზე და გულგაღვლილი დაეცა თავის ლოგინზედა.

— ნუ გეშინიანთ, ადამიანებო, გვითხრადედა ჩემმა, ეგ სიცხისაგან როტავს.

— და რალა ალი წამოაროტვინა სიცხემ! გულამოსკვნით იკითხა შუათანა ბიძამ.

ეს კითხვა უპასუხოდ დარჩა. ყველანი ჩუმად ვიყავით. ყველანი ამ ჩვენს აწინდელ უბედურებაზედ ვფიქრობდით. „მართლაც—და, გამბობდი მე ჩემს გულში, — რალა ალი წამოროტა! ან კიდევ განა როტავსა ჰგავდა მისი დინჯად და ჭკვიანურად წარმოთქმული სიტყვები? არა, არა, სწორედ თან გადმოგვყვა ალი, სწორედ უნდა ამოგვეფლიტოს ყველანი“. ამ ფიქრების შემდეგ მომაგონდა ტყე და იქ აღის ნახვა, მომაგონდა მამა ჩემი და ყველა ის ხმები, რომელნიც კარგა ხანს ტრიალებდნენ ჩვენს სოფელში აღსა და ჩვენზედა... ბოლოს თვალწინ ჩვენი აწმყო მდგომარეობა წარმომიდგა. ყველა ამ მოგონებ წარმოდგენის გამო მე საშინელმა ცახცახმა ამიტანა!..

— მიიიშველეთ, მიიშველეთ!.. ალი მოდის, ალი! არიქა, აგერ შემოალო კარები!.. დაიღრიალა კვალად ლოგინზე წამომჯდარმა ავადმყოფმა.

მე მივიხედე კარებისკენ. ყურებმა წივილი
დამიწყეს, მუხლები ჩემეკცა! კარებში მართ-
ლა ალი დავინახე.

— ალი, ალი!.. დავიძახე და მოვეხვიე დე-
და ჩემს.

რა მოხდა ამის შერდეგ, გარკვევით აღარა
მახსოვს-რა!.. იმ ღამესვე მომცემოდა საშინე-
ლი სიცხე, დამკარგოდა მაშინვე მოსაზრება
და დამეწყა როტვა, რომლის საგანი მომე-
ტებულად, თურმე, „ალი“ იყო. მთელი ოც-
და ერთი დღე ამ გვარ მდგომარეობაში ვყო-
ფილიყავ... ოცდა მეორე დღეს მომსვლოდა
ოფლი და საღამოზედვე პირიქითა ქვეყნისკენ
მიქცეული, პირაქეთისკენ მოვბრუნებულყავ.
მეორე დღეს მოსაზრებაც, ცნობაც და გაგე-
ზაც კვალად დამიბრუნდნენ. წინაპირველად,
რომ მოსაზრებით გაეახილე თვალები და ჩენს
მიწურში მივიხედ-მოვიხედე, კარგა ხანს ვერ
მოვიაზრე—სად და როგორ ვიყავი. შემდეგ
მომავონდა ჩენი გადმოსახლება, მომავონდა
რომ ამ გადმოსახლებასთანავე ჩვენ საოფლე
შეგვიდგა, რომ ამ საოფლით ყველაზედ უწინ
გახდა ავად ჩემი უნტროსი ბიძა, ალექსა. მო-
მავონდა, სადაც ის იწვა, და ნელ-ნელა გადა-
ვიხედე იქითკენ. ის აღაგი ეხლა ცარიელი
იყო, მაგრამ ცოტა აქეთ კი ვიდაც, ალექსა-
ზე უფრო დიდი, იწვა. დედა ჩემი ცეცხლა
პირას იჯდა და ქვაბში რაღასაც ხარშავდა...
ღრო გამოშვებით მისგან ისმოდა დაბალ-ხმიან

ზუზუნნი და ამ დროს მის ლოყებზე განუწყვე-
ტილვ მისდევდა ცრემლი ცრემლსა.

— დედა, დედა! — დავიძახე სუსტი ხმით.

— რა გინდა, შენ თავ შემოგვევლე, რაი?
სიხარულით წამოიძახა მან ცეცხლთანვე და
ბარბაცით გამოექანა ჩემსკენ.

— ალექსა სად არი, დედა? დავეკითხე.

— ალექსა, შვილო, კარგა გახდა და ეს
არი ეხლა კარზე წავიდა, — მომიგო მან.

— ეს ვილა წევს ექა? — თვალებით უჩვენე
მწოლარეზე.

— ეგა, შვილო, ბიძა შენი ნინიკაა! დღეს
ცოტათი შეამცივნა და წამოწვა.

სამი ოთხი დღის შემდეგ, როდესაც ცოტა
უკედ გაეხდი, თვით დედი ჩემისაგანვე შევი-
ტყვე, რომ ყველა ეს სიტყვები ჩემს დასამშვი-
დებლად ყოფილიყო ნათქვამი... სინამდვილე
კი მდგომარეობდა შემდეგში: ალექსა ერთი
კვირა წოლილიყო ლოგინში და მერე თქვენი
ქირი წაეღო. ამის დამარხვის დღესვე გამხდა-
რიყო ავად შუათანა ბიძა ნინიკა, ამან თურ-
მე ერთი პირველ ღამეს კი დაიყვირა: ალი,
ალიო, და შემდეგ მისგან უბრალო ჩიტყვაც
კი არავის არ გაეგონა. მხოლოდ დღასით
ხანდისხან წამოჯდება თურმე ლოგინში და
რალაზედაც იღიმება, იცინის: ღამე კი ბევრ-
ჯელ გაბმულად და გაურჩევლად ბუტბუტებს
და ხან წიხლებსაც იქნევს ხოლმეო.

— ნინიკა, ნინიკა! რასა იქ, როგორა ხარ?

დაეუძახე მას, როდესაც ყველა ეს შვიტყე დედიჩემისაგან.

ამ დაძახებას წინაპირველად ნინიკამ თითქო ყურადღებაც არ მიაქცია: ის კარგა ხანს ჩუმად იყო; შემდეგ ნელ-ნელა წამოიყვლყვლა, გადმომხედა და რა კარგა გამარჩია დაიწყო ჩუმათ სიცილი.

— ნინიკა, გიამა, შვილო, რო შენი სიმონა კარგა გახდა? დაუძახა მას დედა ჩემმა.

— ხა, ხა, ხა, მიამა, მიამა, ხა, ხა, ხა... ხმამალლივ დაიწყო მან სიცილი და ძახილი. ამის შემდეგ ისევ წაწვა და თუმცა ბჭკრი ვეძახეთ, მაგრამ ერთხელაც აღარ გამოგვცა ხმა.

— რათ არის დედა, ნინიკა, ესრე? ვკითხე ჩუმად დედა ჩემს.

— ჩვენის ცოდვის კითხვათ არის, შვილო, ჩვენის ცოდვისა, — მამიგო მან. ავი სული დაეცა ერთ ღამეს თავზე და მასუკან აგრე გასულელდა. არაფერი არა სტკივა რა, სიცხე არა აქვს და წევს კი ეგრე; თუ ვეტყვით ადუქიო, ადგება, თუ არა და ეგრე გაჩუმებული წევს... მე დღევანდლამდინ ასე მეგონა — და მუნჯდა-მეთქი ეგ უბედურის შვილი.

— დათუა სადლა არი დედა? ვკითხე უფროსს ბიძაზე.

— ის გაიხიზნა, შვილო, რო ვენახისთვინ მოველო და ჩვენთვისაც გარედამ ეპატრონებინა! მომიგო დედა ჩემმა.

ასე, ოთხი სული დავრჩენილიყავით მარტოკა... ერთმა ამათვანმა თქვენი ჭირი წაი-

ლო, მეორე გასულელდა, მესამემ საოფლე კარგად იხადა, მეოთხე, დედა ჩემი კი ისე საღათვე დარჩა, როგორც საოფლემდინ იყო. ამით და ამ გვარად გავატარეთ მთელი ორი თვე. შემდეგ, რა კი ორმოცი დღე გავიდა და ავად აღარავინ გაგვხდომია, მეზობლებმა იწყეს ნელ-ნელა ჩვენთან სიარული... დათუაც ისევ ჩვენთანვე დაბრუნდა. ძველებურადვე გავყავით თავი ჩვენს პირუტყვ-აღამიანურ ცხოვრების უღელში.

▽

აიარა რავდენამე წელიწადმა ამ სა-
ოფლის შემდეგ! ამ დროს განმავლო-
ბაში ბევრმა კოკა პირმა წყალმა ჩაია-
რა ჩვენი მდინარის კიდებ შუა; ბევრ
ნაირად იცვალა ფერი ჩვენი ოჯახის მღვდმა-
რეობამაც! ბიძა ჩემი ნინიკა დარჩა ისე სუ-
ლელად. მას თითქო ამ ქვეყნისა არაფერი. არ
ესმოდა: დაგლეჯილ ყისინის ჩოხაში გამოხვე-
ული ის მუდამ ტრიალებდა თავის შინაგან
ქვეყანაში. სხვას ათასჯერაც რომ დაეძახნა,
ის ერთხელაც არ გასცემდა ხმას, მაგრამ თა-
ვის თავს კი თითქმის ყოველ წამს ებასებო-
და... სხვასთან ერთს მცირეოდენად თუ გაი-
ლიმებდა, თორემ სიცილი და ხუმრობა მას
სრულიად ეჯავრებოდა; მარტოკასათვის კი
რომ გეცქირნად, ან ყური დაგეგდოთ, თქვენ
უსათუოდ, არა ერთხელ დაინახავდით მის ხე-
ლების ქნევას, არა ერთხელ გაიგონებდით მის

სიცილს... ხალხში რომ ყელიც გამოგეჭრათ, ის თითსაც არ გაიქნევდა; მაგრამ შენი მტერი თუ შემდეგ სადმე მარტოკა შეხვებოდით! თვისი ღონიერი მკლავებით მაშინვე დაგცემდათ ძირს და სინამ ერთს კარგა დათვურად არ დაგტოტნიდათ, ხელიდამ არ გაგიშვებდათ. კაცი, ქალი, დიდი, პატარა, ერი, მღვდელი — მისთვის სულ ყველა ერთი იყო; ყველას ერთი საზომით ზომავდა, როდესაც ეს საქმე მისთვის საჭირო გახდებოდა. მიგრამ ყველა ამასთან იყო დაუღალავი, ბეჯითი მუშა: ზამთარ თუ ზაფხულ მის ხელში საქმე არ გამოიღეოდა. მომეტებულად მას უყვარდა ვენახი და იქ მუშაობა. გაზაფხულდებოდა თუ არა, ის მთელ დღეს ვენახში ატარებდა. ჩვენი ოჯახი დღეს თითქმის სულ მაღლად მასზე იდგა. უფროსმა ბიძამ — დაძუამ, — ცოლი შეირთო, დაწვრილ-შვილდა და ბოლოს დასნეულდა კიდევ. რაც შეეხება დედა ჩემს, ეს სწორედ გასაკვირველი აღამიანი იყო. კარგი ოჯახის ქალი, ის გაფხოვების შემდეგაც თავ-დაპირველად კარგ შემძლე გლეხურ ოჯახში დატრიალდა; ამის გამო მან არ იცოდა, თუ რა იყო სისაწყლდე; არ გამოეცადა შიმშილი; სიტუტვლე, ძნელი და გაბმული მუშაობა; მაგრამ დღეს, როდესაც ყველა ესენი თავზე დაატყდნენ, ის თითქო სრულიად შეჩვეული დახვდა ამ ამბავს. მთელი ოჯახის უკულმა დატრიალებამ და სხვა ათას გვარმა ცუღმა გარემოებამ მასზე თითქო ვერავითარი გავლენა ვერ მოახდინეს. ის მოთმინე-

ბით და შრომით უდგა წინ აწმყო გაჭირვებას და რაღაცა გაურკვეველის იმედით შეჰსცქეროდა მომავალს. ესრეთი გახლდათ ჩვენი ოჯახის თვითეულ პირთა აწმყო მდგომარეობა. რაც წეებება საზოგადოთ მთელი ოჯახის მდგომარეობას, ეს უფრო სამწუხარო იყო პირველზე. როგორც ზემოდაც მოგახსენეთ, ჩვენი დაძაბუნებული ოჯახი დღეს ერთი ურჩის უმათ გარაიქცა. ჩვენს მხარეში ყველამ კარგად იცის ხანამ გაბრეილას სახელი. აქამომდე მისი თამასუქები რკინის ბადესავით არის გადაშლილი მთელი ჩვენი მხრის გლეხობის შრომასა და ოფლზე. თვის ეშმაკობით, უღმერთო სარგებლის რთმევით, მოხელეების მოსყიდვით და მათის შემწეობით გლეხთა ტვინის წოვით, ის, უწინ ერთი ლატაკი შეწვრიმალე, რავდენიმე წლის განმავლობაში, გამოჩენილ მდიდარ კაცად გადაიქცა. ყველამ კარგად ვიცოდით მისი უღმერთობა; ყველას გაგვეგონა, თუ სამი ლიტრა მარილის ფასი ხუთ წელიწადს როგორ გარდუქცია ოც და ათ თუმნად ერთ გლეხსა! შემდეგ უჩივლა, წაართვა ვენახი, ნაფუძარი და ღვთის ამარა გაუშვა მათი საცოდავი ჰატრონი. ვიცოდით ყველა ესენი და კიდევ ბევრი სხვა რამე, მაგრამ რა გვექნა?.. გაჭირვების დროს მაინც ისევ მას მივმართავდით ხოლმე, რადგანაც კარგათ ვხედავდით, რომ მის მეტი გზა ჩვენს ბედობაზე სხვა არ იყო გაჩენილი. მივმართეთ კიდევ, როდესაც გაჭირვება დაგვადგა! ათი თუმანი თავნი ვალი ხუთი

წლის განმავლობაში სამოც თუმნად გაგვიხადა. დაგვაწერინა სამოცი თუმნის ახალი თამასუქი და შემდეგ წაგვიჭირა ყელში ხელი: — გინდათ თუ არა, მალე უნდა მამცეთ ეს ფულიო. საი-დამ მივცემდით? ჩვენს დანიაგებულ ოჯახს სად ჰქონდა ან ათი თუნის გადახდის. შეძლება? მოვიდოდა, გვეჩხუბებოდა, გვლანძლავდა, გვემუქრებოდა და რა დაილღებოდა ამ გვარი ყავყავით, მოგვწორდებოდა ხოლმე თავივამ. მაგრამ ამ გვარი მისვლა-მოსვლა მას ბევრჯელ არ გაუმეორებია. სამიოდ ამ გვარი შემთხვევის შემდეგ ის როგორღაც გაგვიჩუმდა: ორი თვე მეტი გავიდა, მისი სახე აღარ დაგვენახა. ეს, დედი ჩემის მეტს, ყველას გვამხიარულებდა; დედი ჩემის სახე კი სხვა გვარად იცქეროდა! რავდენიც დრო ვადიოდა და ხახამ გაბრიელა გვიძვირებდა თავის ნახვას, იმდენად დედი ჩემის სახე სევდისა და მწუხარების ნისლებით იფარებოდა.

— ის ურჯულო უსათუოდ ჩვილს გვიპირებს, მამულს წაგვართმევს!.. კვნესით იტყოდა ხოლმე დედა ჩემი.

VI

ყო გრილი, მშვენიერი გაზაფხული. ამწვანებულ ველ-მინდორს გაჰქონდა მწვანეთ ღალანი; ზამთრისაგან გაყვლიფილი ხეები საამურად იმოსებოდნენ ნორჩი, ლაშაზი ფოთლებით. ლურჯი, მოწმენდილ-მოკრიალებული ცა რაღაც იმედიანად

იცქირებოდა ზემოდამ. ნოტიო, გრილი ჰაერი თითქო კოკიპირულად გვასხავდა საიდგანლაც ძალას, სიხარულს და შრომის სურვილს. ჩვენს შრომის მოყვარე გლეხს ამაზე შეტი რაღა უნდა?.. ჩვენებურმა გლეხებმა, დაინახეს რა ყველა ეს, წამოავლეს ხელი ბარებს, წალდებს, სასხლავებს... ვენახებში გაჩნდა სარის ჩეკვის კაკა-კუკი, გაისმა მხიარული სიმღერა... იწყო გაცხარებული მუშაობა. ჩემი ბიძებიც, რასაკვირველია, არ იყვნენ სხვებზე უკან ჩამორჩენილნი. ამათაც ვენახის შექუშავებას მიჰყვეს ხელი. დაბარეს, გასხლეს და შესარეს; ამოუთხარეს გვერდებზე სარუე თხრილები, გაასწორეს ლობე და, სადაც საჭირო იყო, დაადვეს ჯაღჯი. ერთი სიტყვით: ვენახი ახალი პატარძალივით ძორთეს. გაიარეს კვირეებმა. თვემ... ვაზი შეიმოსა ფოთლით... ყურძნის მტევნებმა იწყეს შევსება და გადიდება. ეტყობოდა, რომ წელს კარგი ღვინის მოსავალი იქნებოდა.

ერთ კვირა დღეს, წირვის დროს, ჩვენებურმა მაჰასახლანსმა შემოაქრიალა ჩვენი კარები და შემოიძახა სახლში.

ბაქო, დათუა! გამოდი ე საყდრის კარებთან, მენზე ცოტა რამ საქმეა.

დათუა მაშინვე ადგა და წავიდა. მის გასვლის შემდეგ ნინიკამაც აიღო წალდი ხელში და გასწია ვენახისაკენ. კარგა შუადღე გადავიდა და ჯერ არც ერთი და არც მეორე ბიძა სახლში არ დაბრუნებულიყვნენ. დედა ჩემმა ამოზილა ლობიო, ამოაღო კიდობნიდამ მჭა-

დის ნახორხლები და ნელ-ნელა ჯამებსაც ალაგებდა ხონჩაზე, რომ უცებ დერეფნიდამ მოისმა რავდენიმე ადამიანის ფეხის ხმა და ლაპარაკი. ცოტა ხანს უკან გაიღო კარები და დარბაზში შემოვიდა ბიძა ჩემი დათუა; მას შემოაპყენენ მამასახლისი, ორი მისი თანაშემწე, ხახამ გაბრიელა და ერთი ვილაკრუსულად ჩაცმული—სასამართლოს ბოქაული—როგორც შემდეგ შევიტყეთ. ათასი წელიწადიც რომ ვიცოცხლო, ვგონებ მაინც არ დამევიწყდეს ბიძია ჩემი დათუას მაშინდელი სახის გამომეტყველება! სახისა კი არა მართო, მთლად მისი არსების მდგომარეობა. ამ ნახევარ დღეს ის, ოცდათუთხმეტის წლის კაცი, სამოცი წლის მოხუცებულს დამსგავსებოდა. წელში საცოდავად მოკაკულს, გაყვითლებულს, თვალებ მიცივებულს დამპალ ხესავებ გაქჰონდა ძანძარი. წინაპირველად ის თითქო ვერაფერსა ხედავდა: იჩერჩეტა, იჩერჩეტა, და კინალამ კერას გადააწყდა. დედა ჩემმა ამათ შემოსვლის დროს ერთი ღრმად აპოიკენესა და მიჯდა თაროლთან. ჩვენ—სხვებს—დათუა მთვრალი გვეგონა.

— კაცო, რა დაგმართვია, შე ოჯახ-დაქცეულო? დაუძახა მას ცოლმა; ეკერაზე თავპირი არ დაინტვრიო!..

ამ ხმამ დათუა თითქო ღრმა ძილიდამ გამოაფხიზლა: ის შესდგა კერასთან, მწუხარედ აგვაველ-ჩაგვაველო თვალი და, რა დაინახა დედა ჩემი, ერთი საშინელის ხმით შფლრიალა:

— ჩემო რძალო, ქეთევან .. ვაი ოჯახის დაღუპვასა! ამ ურჯულომ, ამ თათარმა ურიამ აკი მართლა დაგვლუპა!.. უჩივლია, უჩივლია!.. ვაი, ცოლო და შვილო დაღუპულო! .

დედა ჩემი წამოფარდა ფეხზე, დარეტიანე-ბულსავით ბარბაცით და თავის ცხცახით მოვიდა ცეცხლაპირას...

— მერე, მერე? ჰკითხა მაზლს.

— ვენახი გაგვიყიდეს, ვენახი, ვენახი... ვაი, ცოლო და შვილო! ნაფუძაჭი გაგვ...

— აკი წინათვე გული მიტყობდა! ეგ ურჯულო, ევა!.. თვალ კრემლიანმა წამოაკვნესა დედა ჩემმა

ამის კრემლებმა და მომტირალე ხმამ ბავშვებსა თუ დიდებში აღძრა ერთი საშინელი ტირილი და ჯღავილი. კაცს ეგონებოდა ამ ხალხს ცხედარი უძევთ წინაო. ყველანი ვტიროდით, მაგრამ დათუა!.. დათუა!.. ეს საცოდავი კაცი სწორედ დაგლეჯილი დათვივით ღრიალებდა.

— ე რა ამბავია ეე! ჩემი რჯულის მაღღმა აქ კაცს არ დაედგომება ეე!.. სთქვა ხახამ გაბრიელამ და გასწია კარებისაკენ.

დანარჩენმა მისმა მეგობრებმა დათუას დაუწყეს ბრძნულად დარიგება...

— ე მაგ ტირილს, შვილოსან, ისა სჯობია, რო ე დამშეულ ხალხს გვაქამო რამე!.. დააბოლოვა მამასახლისმა საერთო დარიგება.

— გაქამოთ კი არა, შავი ქვა არ გინდათ!.. თქვე სულთა მხუთავებო, თქვე კაცის

მკამლეზო თქვენა!.. დაიძახა გამწარებულმა
დათუამ...

— ე ჩემი გასამრჯელო მამეცით მალე!..
ბრძანების კილოთი წარმოსთქვა სასამართლოს
ბოქაულმა. მარტო თქვენთან ხომ არ მოვ-
სულვარ; სხვაგანაცა მაქვს საქმე.

— რამდენი მინანთულია, ბატონო, სო-
ლომონ?.. ცულლუტურის თვლების ჭყეტით
ჰკითხა მას მამასახლისმა.

— თორმეტი მანეთი და ათ-შაურ-ნახევა-
რი!.. ბრძანა ბოქაულმა.

— თორმეტი გროშიც არ გვაბადია! რა
უნდა მოგცეთ!.. ვენახი, ნაფუძარი წაგვართ-
ვით და კიდევ ჩვენ უნდა მოგცეთ? ღმერთი
მოიგონეთ, თქვე სახლ-კარ დაქცეულებო,
ღმერთი!.. დაიძახა დედა ჩემმა.

მე შენისთანა დედაკაცებს პასუხს არ
ვაძლევ! ბრძანა ბოქაულმა.

— აბა ხეპერაანთ ბაბალესავეით თურღაშაუ-
ლით სავსე გოდრები მოგართვა, თუ პასუხი
არ გამცე მაშინვე! აბა მედღუქნე მიხაკასავით
ცოცხალ ცოცხალი კაპოეტები მოგიტანო, თუ
იმავე წამს მოწყალეს თვლით არ დამიწყო
ქცერა? სთქვა გაცხარებით დედა ჩემმა.

— შენ სიტყვებს, დედა-კაცო, რა ვისი
სძევს!.. უვილამ იცის, რომ მე ქრთამს არ ვი-
ღებ და საწყალი ხალხი მეზრალეზა კიდევ...
ბრძანა ამაყად ბოქაულმა ცოტაოდენის სიჩუ-
მის შემდეგ.

— ჰო, სიტყვით თურმე ეგრე ბრძანებ

ყველგან: საწყალი ხალხი მებრალეობაო .. აბა ერთი ბრძანე - რომელი საწყალი კაცისთვის ერთი ორად არ გამოგიერთმევია ფული?.. მიუგო დედა ჩემმა.

— ამდენ ცილის წამებას მე შენ არ შეგარჩენ! ბრძანა გაჯავრებით ბოქაულობა და მიუახლოვდა მამასახლისს; წასჩურჩულა მას რაღაც ყურში და დადგა დოინჯ შემოყრილი. მამასახლისმა წამოიყელყელავა და მრისხანეთ ბრძანა.

— როგორ თუ არას მისცემთ? მა ე ჩინონიკი კაცი თქვენი მოსამსახურე ყოფილა რაღა?.. ეი, სუდიებო! წადით და ბოსლიდამ ფურკამეჩი გამოიყვანეთ...

მამასახლისის თანაშემწენი დაიძრნენ კარებისაკენ.

— ფურკამეჩი ჩემია და ჩემი ცოცხალი თავით არავის დაეწებებ.. დაიძახა დედა ჩემმა და გაჰქანდა კარებისაკენ.

ამ დროს ბაკილამ შემოისმა ჯერ რაღაც ხრალი და შემდეგ ნაწყვეტ ნაწყვეტად ყვირილი:

— მიშველეთ ეე, მამკლა... ე... მიშველეთ...

— არიქა, უშველეთ, დაიძახა მამასახლისმა, — ალბად ი გოქმა ნინიკამ ჩაიგდო ხელში ხახამ გაბრიელა! არიქა, უშველეთ! მაგ მამაცხონებულს ვენახში აკი ვეუბნებოდი თავი დაანებე მაგ გიჟსა მეთქი?..

ყველანი გაცვივდნენ ბაკში, გაბრიელა

ზედ ბაკის კარებში იყო გაქიმული, მას გულზე აჯლი ნინიკა, რომელსაც ცალი ხელით დაეჭლუნა მთლად ყელი და კისერი გაბრიელასი და ახრჩობდა; მეორე ხელი კი წაველო წვერში და ისე ღონივრად ახლევიებდა თავს მიწაზე, რომ სამ-ოთხ ალაგიდამ თქრიალით გადმოსდიოდა სისხლი ურიას.

მამასახლისი და მისი თანაშემწენი მისცვივდნენ ნინიკას, გადმოაგდეს აქეთ და შეუბრალებლად დაუზინეს ჯოხები. ნინიკა იღგა ჩუმად და მხოლოდ საცოდავად იღრიჯებოდა; ხანაც, როდესაც ძრიელ ეტკინებოდა, რალაცა პირუტყვისცნით შეჭლმუვლებდა ხოლმე. სამი კაცი უღმერთოდა სცემდა მას და სცემეს, სინამ დედა ჩემი არ ჩადგა მათსა და მათ მსხვერპლის შუა. დედა ჩემი დაინახა თუ არა მამასახლისმა, მაშინვე ანება თავი ნინიკას, მიჩხედ მოიხედა და დაიღრიალა:

— გამოიყვანეთ, ბიჭებო, ფურ-კამეჩი, გამოიყვანეთ ჩქარა!

ამ სიტყვების შემდეგ თვით მამასახლისმა გასწია ბოსლისაკენ; თანაშემწენი გამოუდგნენ უკან. დედა ჩემმა წამოაველო იქვე ახლო მიყუდებულ ნიჩბის ტარს ხელი და გაექანა ბოსლის კარებისკენ.

— ექ თავს მოვიკლამ და კამეჩს კი არ დაგანებებო... დაიძახა მან და ჩასდგა ბოსლის კარებში.

— ჩამოდექ, ჩამოდექ, დედაკაცო, — დაიყვირა მამასახლისმა და გაიშვირა წინ ხელები,

რომ დედა ჩემი აქეთ გამოეგდო; მაგრამ დედა მაგრა იდგა კარებთან.

— რას უყურებთ! შეუტია მომლიმარე თა ნაშემწეთ მამასახლისმა, მოდით, გადაადგდეთ იქით ე გაკაპასებული დედაკაცი!

სამთავენი მიეხვივნენ დედა ჩემს. გაჩნდა ლანძღვა, წყევლა, წივილ კივილი. ამ ვაი-ვაგ-ლახში უცებ აიმართა ჰაერში დედი ჩემის ნიჩბის ტარი და მოსხლეთით დაეშვა მამასახლისის თავს. მამასახლისმა თავზე ხელების სმით იკადრა უკან დაწვეა... ნიჩბის ტარმა წამ დაუწუმ იწყო ჰაერში ტრიალი. თანაშემწეთ მოუსვენს ბაკის კარებისკენ; მამასახლისი, ბოქაული მიჰყვნენ მათ უკან. დედა ჩემიც არ იდგა ერთ ალაგას: ის სრულიად სახე შემოლილი, გამგებლებული მისდევდა მათ უკან და კარგი ვაჟკაცივით ატრიალებდა ნიჩბის ტარს მათ თავებზე მოღ.

— დედა-მვილობას მიშველე, ქეთევან ეე .. მიშველ... მოისმა უცებ ძახილი

დედა ჩემი გაიქცა ურიისაკენ. როდესაც ყველანი დედა ჩემს მიეხვივნენ ბოსლოს კარებთან, ხახამ გაბრიელას უცებ სცემოდა ნინიკა და საჩქაროზედ ამოედო ქვეშა... წელანდლისავით დასჯდომოდა ზემოდაშ და წაეჭირა ყელში ხელი.

— აუშვი, აუშვი ეგ თათარი, ევა... აუშვი, ბიკო; ექ ცოდვა არა შეგვენთხვეს-რა! დაუძახა დედა ჩემმა ნინიკას და წაავლო ხელი. ნინიკა „ჰე, ჰე“-ს ძახილით ადგა. ხახამი სა-

ჩქაროზე წამოხტა ფეხზე და ფაცხა-ფუცხით გავარდა ბაკის კარებში... დედა ჩემმა ბაკის კარები მაგრამ ჩაკეტა. დაბეჩილი გაბრიელა მიუერთდა თავის პატიოსან ამალას, რომელიც შეჯგუფებული იდგა ბაკის კარების ცოტა შორი-ახლო. ამ დარბაისელმა ხალხმა ერთმანეთს აავლ-ჩაავლეს თვალი: ურიას და მამასახლისს პირი სისხლითა ჰქონდათ შესვრილი.

— ვაი დედი ჩემის ღმერთსა! იძახოდა მამასახლისი; ერთმა წუბაკმა დედაკაცმა ე რა გვიყო? ღმერთთა შენი თავდები, ხალხში თავი აღარ გაგვეყოფება!..

— აი დასწყევლა ჩემმა გამჩენმა წმინდა გიორგიმ ეგ დედაკაცი!.. მისძახოდა მამასახლისს ერთი თანაშემწეთაგანი... ე რა გვიყო, შენი ქირიმე!? რათ გაქოვიქეცი, კაკო!? რატო, შვილოსან, ი კარებში არ წავაქციეთ და თავის ლეჩაქით ერთი... არ შევაჭამეთ?

— ტყვილათ კი არ არა, ძმაო, ნათქვამი: დედაკაცმა თუ გაიწია, ცხრა უღელი კამეჩიც ვეც შეიმაგრებსო! მაგრამ მა დედაკაცში, ძმაო, სწორედ აღი ზის!.. თავი გამიტეხა მა ოჯახ დაქცეულის გამოცემულმა!

— მოდი, ერთი ე თავი შემხვიე ეე... დაუძახა მოლაპარაკეს გაბრიელმა: უნდა უსათუოდ ვუჩივლოთ ეე...

— უნდა ვიჩივლოთ!.. დაურთო მამასახლისმა: მაშ არა და ეგრე გაუშვებთ.

— აკი გითხარით: ტული გაბრიელმა უნდა მომცეს და არა მაგათა ძეთქი. . სთქვა ბო-

ქაულმა აიჩემეთ: არა, ამათაც გამოვართვათო...
 კარგები გამოართვით! ექ, ღმერთი არ გაგი-
 წყრეთ, არ უჩივლოთ, თორემ ეს საქმე სულ მე
 მამეხვევა თავზე... ისევ ისა სჯობიან: აქვე ში
 ნაურულად გადაახდევინოდ.

იყაყანეს კიდეც რაღაებზედაც და შემდეგ
 ამაღა შემოეხვია თავის ბატონს — ხახამ გაბ
 რიელას, და დაუწყაო გასამრჯელო ფულის
 თხოვნა. გაბრიელმა ბევრი იყოყმანა: უნდოდა
 თავი დამ აეცდინა ფულის გაცემა, მაგრამ ვერა
 გააწყაო რა და ბოლოს ამოიღო ქისა: ხუთი
 მანეთი მამასახლისის მისცა, სამ სამი მანეთი მის
 თანა შემწეთ... თხუთმეტი მანეთი სასამართლოს
 ბოქაულმა ჩაიღო ჯიბეში... და წავიდ-წამო-
 ვიდნენ.

VII

რიისა და მის ამაღის გაცლის შემდეგ,
 დათუას გააცივა. მთელი ერთი კვირა
 ივახვანა. მეორე კვირას თუმცა წამოდ-
 გა ლოგინი დამ, მაგრამ იყო საშინლად
 დასუსტებული და გაყვითლებული მამაკვდავ-
 სავით. ამ გვარ მდგომარეობაში მყოფი დათუა
 ერთ თბილ საღამოს იჯდა ჩვენი ბაკის კარებ-
 თან და ნაღვლიანად გაიცქარებოდა სასაფ-
 ლაოსაკენ. დათუას სახე ღრმა მწუხარებით
 იყო დაფარული. ყოველი გამჩხატულება და
 მოძრაობა მის სახისა ცხადად აჩვენებდა ამ კა-
 ცის სულისა და გულის სრულს დაცემას მისი
 ჩაკვივებული, მიცივებული თვალები ისე და-

ლონებით და რაღაც სასოებით იცქირებოდნენ სასაფლაოსაკენ, თითქო მათი პატრონი იქ დამარხულ გვამთ შენატრისო. დიდხანს იჯდა დათუა ესე გაჩუმებული; ბოლოს გაანძრია თავი, სამჯერ-ოთხჯერ გულიანად ამოიკენესა; შემდეგ ესე სასაფლაოსაკენ მიიხედა, აველ-ჩაველო თვალი იქაურობას და მაღალის ხმით (თითქო უნდოდა ეს სიტყვები გაეგონებინა მათთვის, ვისკენაც იყვნენ მიმართულნი) დაიძახა: ნეტავი თქვენ, ნეტავი თქვენი ამის შემდეგ ისევ ჩალუნა თავი და, როგორც მის ცრე-ლით სავსე თვალებს ეტყობოდა, გაეზბ კვალად სამწუხარო ფიქრებში.

მზემ კარგა ხანია რაც ჩაუშვა თავისი „წუბის ტარი“ სხივები დასავლეთის მთებისაკენ; მისი საღამოჟამურ ყვითელ-მოწითალო სხივები მხოლოდ აქა-იქა იყვნენ გაწოლილნი დიდი მთების ჩრდილით დაფარულ, ათასფერად აქრელებულ ველ-მინდორზე. საღამოჟამური ბინდ ბუნდი ნელ-ნელა ეხვევოდა ბარ ალაგს; მაგრამ თოვლით მოსილი მაღალი მთის წვეროები კი ამ დროს მხიარულად კაშკაშობდნენ; დამავალი მზის სხვა და-სხვა ფეროვანი სხივები უხვად მოჰყენოდნენ მათ და ჰბადავდნენ რაღაც საოცარს ელუარებას. ყნოსვის დამტკობი მინდვრის ჰაერი ნელ-ნელა ინძრეოდა და ამ მოძრაობით აჩენდა მწვანე თავთავიან ყანებში ზღვის ტალღების მსგავსს ამალღებულ და დადაბლებულ ზოლებს. ფრინველთ გალობა-ჭიკჭიკი, საქონლის ბლავილი, ადამიანის

სიმღერა ხმაურობა ერთი-ორად აცოცხლებდნენ უამისოდაც გაცოცხლებულ გაზაფხულის ბუნებას. მაგრამ .. ჯანაბას ყველა ესენი!. რას ნიშნავს ბუნების სიმშვენიერე, თუ კი ადამიანის გულსა და სულში აღგზნებული ცეცხლი ანთია! თუ ნამდვილი მშრომელი ადამიანის არსება, ცხოვრების უმსგავს გარემოებათა წყალობით, ისე დატანჯულა და იტანჯება, რომ დამიწებული გვამის მდგომარეობა მისთვის სანატრელი გამხდარა! ჩვენი დათუა ყველა ამ ბუნების სიმშვენიერეს თითქო ვერც კი ხედავდა. ის მწარედ დაღონებული იჯდა და, ვგონებ, კიდევ დიდს ხანს იჯდებოდა ასე გაუნძრევლად, თუ მოსული ხარ ხბოს და ნახირის ქყვირილ-ბღავილს არ გამოეყვანა ამ მდგომარეობიდან. მან აიღო თავი მაღლა და გახედა სოფლისკენ მიმავალ შარა-გზას. გზაზე შოჩანდა ვილაც კაცი. წინაპირველად ის დათუამ ვერ იცნო, მაგრამ როცა ცოტაოდენი ხანი გავიდა და მომავალი მოუახლოვდა, დათუამ გაარჩია, იცნო, რომ- ის იყო აზნაურა ზაქარია დიაკვანი. გავიდა კიდევ რამოდენიმე წამი და ზაქარია დაღვრემილის სახით, პლუტური თვალების ბრეკით და ცხვირის განუწყვეტელის ფრუტუნით დაადგა თავს ჯან-გამოცლილ დათუას.

— მობრძანდი, მობრძანდი, ზაქარია! დაუძახა მას კვნესით დათუამ .. დაბრძანდი შენი ქირიმე...

— რა ამბავია, კაცო, თქვენს თავს? —

ფლიდურ-ჯავრიანის კილოთი დაუწყო კითხვა დათუას ახლად მოსულმა, როდესაც მანაც ჩამოსაჯდომი ქვა იშოვნა. ღმერთთა მოწამე, რომ თქვენი ესეთი ყოფა ყველასთვის შესაწუხარია. ნათელ-მირონობაც რომ არ იყვეს, ქრისტიანები და მეზობლები ვართ. ვფიქრობ და ვერა მომიფიქრია რა: რა არი და როგორ არი ე თქვენი საქმე?

— რა როგორ არი, ჩემო ზაქარია, იწყო კენესით დათუამ, ვილუპებით და ეს არი!—ვენახი, ნათუძვარი წაგვართვეს! რალა ოჯახია ჩვენი ოჯახი... ღმერთმა აილო ჩვენზე ხელი! ჩვენი უბედურება აღის გამოჩენილამ იწყო. ი წყეული ახლა უჩინაჲდა გვდევის! ღმერთო, იდიდოს შენი სახელი!.. გვაპატრე, შენს მადლსა და შენს სახელსა! გვეყო ამდენი ვაი-ვაგლახი.

დათუა გაჩუმდა... მისი ცრემლით სავსე თვალები მიაწერდა ზეცას... მაგრამ მისი სახის გამომეტყველება ცხადად აჩვენებდა, რომ ამ საცოდავ იმედ დაკარგულ კაცს ბევრი რამ ნუგეში აღარც იქილამ, იმ მაღალი ლურჯი ცილამ, ეძლეოდა.

როგორც მეძებარი ძალი აიციქვეს ხოლმე ყურებს, როცა ნადირის სუნს აიღებს, ანუ ნადრს დაინახავს, ისე ზაქარია დიაკვანმა სტკვიტა ყურები, როდესაც დათუამ სიტყვა „ალი“ წარმოსთქვა. მის ქყეტია თვალებში უცბად გაიეღვა რალაც სიხარულის და კმაყოფილების უუქმა, მაგრამ პატრონმა დიდხანს

არ დასტოვა იგინი ამგვარს ნეტარებაში. თვალებმა ისევ დაღვრემილი სახე მიიღეს... მათმა პატრონმა ამოახრანტალა და გაუგრძელა ბაასი დათუას.

— გონიერი და გამოცდილი კაცი ხარ, დათუა! ჩემგან რისამე მოგონება შენთვის საჭირო არ არი. ეხლა სწორედ თქვეი, რომ ჩვენი უბედურობა ალის გამოჩენილად იწყავოს! მეც ვგრე ვფიქრობ, მაგრამ ე დღეს ალი რო აღარა სჩანს და მაინც თქვენი ოჯახი სულ უკუღმა და უკუღმა მიდის? ალი, წმიდა გიორგის მადლით, მოგწორდათ, მაგრამ ე თქვენ რო მაინც ვერ გაიმართენით წელში! ეს რა არი? რისგან არის? აი ეს მინდა გავიგო. აქ დიაკვანი გაჩუმდა და თვალე დაქვეტილი, ტუჩებ მოკუმშული შეაჩერდა დათუას დაღვრემილს სახეს.

— აკი მოგახსენე, რო, იქნება, ი წყეული ალი ზხლა უჩინრად გვდევნის მეთქი!..

— ღმერთ ერწმუნე, დათუა, რო გონიერი კაცი ხარ შენა. შეიძლება, როგორ არ შეიძლება, როგორ არ შეიძლება!.. მე ცხონებულის ბიძა ჩემი იორამისაგან გამიგონია, რო წყეული თუ ჩამოეკიდა ვისმე, უჩინრადაც დაუწყებს დევნასაო. შენი სიტყვა მართალია, დათუა, მართალი.

დათუამ ამოიკვნესა!.. დიაკვანიც ცოტა ხანს გაჩერდა. შემდეგ უცებ ფეხზე წამოხტა, დაუდგა წინ დათუას და სახე აღტაცებით უთხრა:

— იცი, დათუა, რას გეტყვი?.. აკითხვინე მკითხავს? ე ეშმაკეულელი მკითხავი, ხო გაგონია, როგორ კარგა მკითხაობს?—აკითხვინე შენცა, ჰა!..

— განა არა, მეცა ვფიქრობდი მაგაზე... ძან კარგი იქნება... ხვალვე გავგზავნი ჩემ რძალს მკითხავთან...

— იცი, დათუა, რას გეტყვი? ეს ჩვენ შუა კი დარჩეს და გირჩევ. რო შენი ცოლი გაჰგზავნო? რაც უნდა იყვეს, რძალს ისე არ შესტკივა მაზლისათვის გული, როგორც ცოლს ქმრისთვისა!

— მართალი ბრძანებაა, შენი ქირიმე!.. ჩემი რძალიც ძან დედაკაცია!.. მაგრამ ისა სჯობია, რო ჩემი დედაკაცი წავიდეს... დათუა გაჩუმდა... მაგრამ ცოტა ხანს უკან საჩქაროდ მიიხედა ზაქარიასკენ და დაეკითხა:

— მართლა, ზაქარია, რა ისმის ი რაღაც ყარაიაა, იმაზე?.. ი ერთ ღროს ძან დაფაცურდა ჩვენი ხალხი და ეხლა კი თითქო აღარა ისმის რა!..

— რა ბრძანებაა! როგორ არა ისმის რა!.. სიხარულით შესძახა ღიაკვანმა; ვენაცვალე ჩვენ რუს ხემწიფეს!.. დიდ წყალობას უშვრება ჩვენ შევიწროვებულ ხალხსა... გაიგონებდი შენცა, რო ხემწიფემ გასცა ბძანება: რაც რამ ყარაია არისო, სუ კარგათ შეამზადეთო: გაიყვანეთ წყლები, შეიმუშავეთ კარგადაო, დადგით ქვითკირის სახლები, მიიტანეთ ყველა სამუშაო იარაღები, მიიყვანეთ ბლომად მშვე-

ნიერი არჩეული საქონელი; მერმე შეატყობინეთ ქართველ შეუძლებელ გლეხებსა და უთხარით მათაო: ხემწიფემ ყველა ეს სულ თავის ხარჯით მოგიშადათ თქვენა და, ვისაც სურვილი გქონდეთ წადით და, დასახლდით იქაო... ხარჯისაგან და ყველა დავიდარაბისაგან განთავისუფლებული იქნებითო; ახლა ისიც უნდა გაიგო, რა მოსაველიანი ადგილია თურმე ი დალოცვილი ყარაია!.. ცხენი რო გააქენო და იმისგან აჩიჩქნილ მიწაში პური, ან სიმინდი ჩათესო—სულ ზღვათ გასკდება თურმე... სამიოდ კოდი რო დათესო, რავდენიმე წლის მოსაველი მოგივა... ახლა ტყე თქვი და ისიც იქვე ზურგს უკან... ერთი რამ აკლია თურმე იქაურობას: მუშა კაცი არ არის... ღმერთ ერწმუნე, ე თქვენი ნინიკა რო იქ მოხედეს, ყოველ წლივ ორას სამას კოდს წმინდა თავ თუხის პურს ჩაყრის ორმოებში... აქ მობაასე შესდგა და დააშტერდა სმენად გარდაქცეულ დათუას.

— მე და ჩემმა ღმერთმა, კაი ღვთის წყალობაა ეგ! ერთი სახემწიფო ხარჯისა და ბეგარისაგან გათავისუფლება ერთ რამეთა ღირს. ძმაო! თუ ეგრეა, მაშ ბევრი ხალხი გაიწევს იქით ..

— ეს სულ ესეა... ყველა ეს ჩემმა ძმა ანდუყავარმა... მითხრა და ხო იცი, რო იმას თითონ ხემწიფისაგან მოსდის ახალ-ახალი ამბები .. მართალია ყველა ესა და ამისთვინაც დიდძალი ხალხი აპირობს იქ წასვლასა... მაგ-

რამ მომეტებული მათგანი მერმის გაზაფხულზე აპირებს გამგზავრებას... ვინც წრეულსვე წავა, ვთქვათ, შემოდგომაზე, იმისთვის ძაან კარგი იქნება... სახლსაც, მამულსაც, სახნავ-სათეს იარაღსაც, საქონელსაც — სუყველას აირჩევს და რომელიც მოეწონება, იმას თავისთვის აიღებს; როცა სხვანი მერმის მივლენ, ის დასახლ კარებული დახვდება იმათა...

— დიაკვანი გაჩუმდა; დათუაც არ იღებდა ხმას; ეტყობოდა, რომ ის რაც სასიამოვნო ოცნებაში იყო გაბმული. ეს შენიშნა დიაკვანმა, ჩაახველა, უღვაშებ ქვეშ გაიღიჟა და შემდეგ წამოდგა ფეხზე.

— მშვიდობით, დათუა! ღმერთსა და ეპატოისან წმინდა გიორგისა ვთხოვ, რომ ისევ კარგა გახდეს და ვაჟკაცურად მოიხსნას ისევ თავზე ხელი... ფიქრი ნუ გაქვს, ღმერთია მოწყალე. ხეწიფე ცოცხალი გვეყვანდეს, თორე რა გაგვიჭირდება?.. სთქვა ყველა ეს ზაქარიამ და ნელ-ნელა გაუდგა თავის გზას.

— გადღერგძელოს ღმერთმა, მისძახა დათუამ... შენი ამაგი გადამახთვეინოს უფალმა წმინდა გიორგიმამა..

— მკითხავი არ დაივიწყო, მკითხავი... მოისმა დიაკვნის ხმა.

დიაკვანი დაბრუნდა შინ... ფაცა-ფუტით შეემაზა ცხენი და კარგა ხშირ ბინდისას დაადგა სოფელ ეშპაკეულისკენ მიმავალ გზას. დათუა კი ისევ გაშტერებული იჯდა თავის ალაგზე და ფიქრობდა ყველა იმაზე, რაც ზაქარია

დიაკენისაგან გაიგონა ეხლა... სიამოვნება და სევდა თითქო ერთმანეთს ებრძოდნენ მის გულში, ხან ერთი სჩანდა დათუას სახეზედ, ხან მეორე, მას წარმოუდგა თვალ წინ თვისი სიყმაწვილე, ის ალაგები, ის ხალხი, სადაც და რომელთა შორის ეტარებინა დრო იმ ნეტარ სიყმაწვილეში... წარმოუდგნენ ნათესავები, ნაცნობები, შემდეგ დედა, მამა, ძმები, მათი სათლავები... და მწარედ ამოიკენესა დათუამ... „არა, არა ძმაო, სადაც დაბადებულხარ, იქვე ჩაყარე შენი ძვლები“ — სთქვა მან და წამოიწია ზეზე, მიიხედ-მოიხედა და ისევ დაჯდა თავის ალაგას. გაება კვალად ფიქრებში... ახალი ფიქრები დათუას თავში მამი ჩემის სიკვდილიდამ გამოეზნენ... წარმოუდგა დათუას ალი, მისი უნარები, რომელთა მეოხებით დაეცა ჩვენი სავსე ოჯახი. მოაგონდა დედისა და ძმების სიკვდილი და გაგიჟება, ვენახ-ნაფუძრის წართმევა... საქონლის დახოცვა, თვისი დასნეულება და სხვა წვრიმალე უბედური ოჯახური გარემოებანი. ყველა ამათ აუჩქარებლივ და ცხადად გაუარეს დათუას გონების თვალ წინ და არა ერთი მწარე წვეთი შხამისა ჩაადღეს მის, უამისოთაც, დატანჯულს გულში... შემდეგ გადიშალა მის წინ ყველა ის, რაც ზაქარია დიაკვანმა დაუხატა ყარაიაზზე... „ღმერთმანი ძან ღვთის წყალობაა ესა!.. წაიბუტბუტა თავისთვის დათუამ...“ მაგრამ, დაუხატა ცოტა ხნის შემდეგ „ე ავად რო ვარ!.. ღმერთო შემიწყალე! ღმერთო და წმინდა გიორგი, შენ წამიმართე გზა... მკითხავი

არ დაგავიწყდესო... მართლა“... აქ დათუამ
გასწყვიტა ფიქრი... მიიხედ-მოიხედა, თითქო
ეძებს რასმეო; შემდეგ დაებჯინა ჯოხზე, წელ
წელა წამოდგა და, საოფლე მოხდილ ავადუყოფ-
სავით, ლახლახით გასწია შინისაკენ.

— დედაკაცო, დაიძახა დათუამ სახლში შე-
სვლის უმაღლესი, — დედაკაცო. ეგები ხვალ ეშმაკე-
ულში წახვიდე და აკითხვინო. . ამბობენ — ძან
ტყობულობსო. ეგები ე ჩვენიც შეიტყოს რამე.

— მე წავალ, ჩემო მა'ლო, უთხრა დედა
ჩემმა; სალომეს არა სცალიან: ძუძუ მწოვარი
ჰყავს და ე გოგო მარუასაც გააცევა.

— არა მეთქი, არა!.. დაიყვირა დათუამ ..
დაე ე ჩემი ცოლი წავიდეს.

დედა ჩემი გაჩუმდა; დათუას ცოლმა, სალომემ,
გამოაცხადა სურვილი ეშმაკეულში წასვლისა.

— ხვალ მზე ანოვა თუ არა, სთქვა მან,
წავიყვან ნიკოსა და წავალ.

ამის შემდეგ ილაპარაკეს მასზე, თუ რის
გაგება სურდათ ამ მკითხაობით; დააწყეს, რო
გორ და რა უნდა ეკითხა სალომეს მკითხავისთვის.
ბოლოს შეეკამეთ თითო-ოროლა ლუკმა პური
და მივწექ-მოვწექით დასაძინებლად.

VIII

მეორე დღეს სამხრობამდინ ვუცადეთ სა-
ლომეს, მ.გრამ კარგა ხშირ ბინდამდინ
ამაო იყო ჩვენი მოლოდინი. საღამო-
ზე ყველანი ერთად ვისხედით ბაკში ძა-
რის ქვეშ და, ვკონებ, ყველანი სალომეზე

ვფიქრობდით... ნახირის მოსვლის შემდეგ ბევრს ხანს არ გაუვლია, როდესაც გარედამ ბაკის კარებისაკენ მოისმა ადამიანის ფეხის ხმა, ყველამ ყურები ვცქვიტეთ... „მოდიან მგონი“, სთქვა ვიღამაც. მართლაცა და ამ დროს ბაკის კარებმა გაიჭრიალა და შიგნით ნინიკა და სალომე შემოვიდნენ. წინაპირველად ყველა ჩვენგანს გაეხარდა მათი დანახვა, მაგრამ სალომეს მოწყენილმა სახემ მალე გაჰფანტა ეს სიხარული.

— რა ქენი, ადამიანო? სად იყავ აქამდინ? გაისმა დათუას ხმა სალომეს გამოჩენისთანავე.

— უბედურებასა და ჯანაბაში, მოკლეთ და ნალვლიანად სთქვა ჯერ ისევ მომავალმა სალომემ... ამ სიტყვებმა ჩვენ ცივი წყალი გადაგვასხეს თავზე, ცოტა ხანს ჩვენ შორის დაურღვეველი სიჩუმე დამყარდა.

— რა მილეთის ხალხი გინდა, რო დღეს მკითხავთან არ ყოფილიყო, დაიწყო სალომემ — ოსი, იმერელი, სომეხი, ურია, ქართველი და ვან იცის, კიდევ ვინა!.. რო მივედი, მკითხავის სახლი სულ სავსე იყო ხალხითა... ბევრი წავიწიეთ წინა, მაგრამ არავინ გაგვიშვა... დავსხედით და დაუწყეთ ცდა; სამხრობის დროს ძლივს გვეშველა... შევედი... ტახტზე იჯდა ჯერ ისევ ახალგაზდა დედაკაცი, ხელში ანთებული სანთლები ეჭირა... წინ ედო ერთი დიდი ხარის თეთრი ბეჭი... ვინც შევიდოდა, უნდა მავსულოყავით იმასთან, თავი დაგვეკრა, მიგვეცა სანთელი და ფული და მერე გვეკით-

ხნა, რისაც გაგება გვინდოდა .. მეც ესე მო-
ვიქეცი... მაგრამ, გენაცვალე, რეები მითხრა,
რეები!..

— რეები, რეები?... მალე თქვი, ქალო,
ერთი და!.. მიატანა დედა ჩემმა.

— რა რეები, და ჩვენი უბედურებები!..
განაგრძო სალომემ; ისე დაწვრილებით მითხრა
ჩვენი ოჯახის თავ-გადასავალი, ისე დაწვრი-
ლებით, რო სულ გამავოცა!.. „თქვენაო, მი-
თხრა მკითხავმა, ამ ათიოდე წლის წინად კა-
რგი შემძლე ოჯახიშვილები იყავითო, მაგრამ
მერმე შემოგეჩვიათ წყეული ალიო; მოგიკლათ
ჯერ ოჯახის მეუფროსე კაციო, მერე დედა-
კაციო, მერე ახალგაზდა ბიჭიო, გაგისულელათ
ერთიცაო. მაგრამ არც ამითი დაგჯერდათ
ისაო... შეუჯდა ერთ ვიდაცა ურიას, ვისიც
თქვენ რაღაც ფულები გმართებოდათო, შეუ-
ჯდა იმასა, გაახდევინა ათიოდ თუმანი ორმოც-
სამოც თუმნადაო, აჩივლინა მერე და წაგარ
თვათ ვენახ-ნაფუძარიო ..

— დიდება შენ სიცხოვლესა, დიდო პატი-
ოსანო წმიდაო გიორგი!.. პირჯერის წერით
და ჭერებში თვალების შეჩერებით გააწყვეტინა
დათუამ ლაპარაკი სალომესა.

— მაგრამაო, განაგრძო სალომემ,— თქვენ
მაინც ყურს არ იბერტყავდით... ასე გეგონათ,
რაკი აღარ გვიყვირის და აღარ გვეჩვენება
ალი, ეს არის და ეს მოგვშორდაო; მოგშორ-
დათ კი არა, იმან თქვენ სახლში დაიბუღაო...
დაგისნეულათ ოჯახის მეუფროსე კაციო!..

— ეიპე, ეიპე, რა თვალთმაქცი ყოფილა, შენი ქირიპე, ი ღედაკაცი!., დაიძახა აღელვებით დათუამ.

— ახლა უნდაო, განაგრძო ისევ სალომემ, — ბავშვებს და ქალებს მიყოს ხელიო... თქვენი ხსნა ერთი იმაშილა არასო, რა აიყარნეთ და სადმე შორს გადასახლდეთო. თუ ესე არა ქენით, ალი სულ ღედა-ბუღიანად მუსრს გაგადენტო.

სალომე გაჩემდა. ღედა ჩემი მკვდარივით გაყვითლებული იჯდა; დათუას სახეს კი აგრე რიგად არა ეტყობოდა რა.

— არა გვშორდება ი წყეული? სტქვა დინჯად დათუამ, მაშ ავღგეთ და გადავსახლდეთ!

— რას ამბობ, ჩემო მაზლო, სად უნდა გადავსახლდეთ? დაიძახა გამწარებით ღედა ჩემმა; ვილაცა წუპაკმა, ქვეყნის მატყუარა ღედაკაცმა რო რაღაც სხვისგან გაგონილი ილაპარაკოს, განა იმიტომ ჩვენ უნდა ავიყარნეთ და ცხრა მთას იქით გადავცვინდეთ?

— უი, ქალო, ღმერთი იწყენს! წუპაკს როგორ ეუბნები ი ღვთის ადაშიანს! ხო გაიგონე როგორ დაწვრილებით მითხრა ჩვენი ოჯახის თავ-გადასაფალი? უთხრა წუწუნით სალომემ ღედა ჩემსა.

— ჩვენი თავ-გადასაფალი, ჩემო სალომე, მიუგო ღედა ჩემმა, — ეშმაკეულელმა მკითხავმა კი არა, მთელმა ამ მხარემ შეიტყო ქალაქის პირიღამაც კი მოდიოდნენ და გვეკითხვ-

ბოდნენ ხოლმე ალზედა! მკითხაიცი გაიგონებდა და ისე გეტყოდა ყველაფერს!

— ჩემო რძალო, — დაიწყო დათუა', — ერთი ყური დამიგდე აქეთ!.. მკითხავს ბევრი მართალი უთქვამს. თუ მართლა კიდევ ალი არ იყვეს ჩვენზე შემომდგარი, მა რა არი ჩვენი ოჯახის სულ ასე უკულმართად წასვლა!.. მამული წაგვართვეს, საქონელი თითქმის სულ გაგვიწყდა, მე დაესნეულდი, ე ბავშვები სულ ავად არიან; მა რა არი ესა? ახლა ისიც უნდა ვთქვათ, რომ მამული აღარა გვაქვს ჩვენა. ჩვენი ოჯახი თუ ერთხელ ოჯახი იყო, იყო იმითი, რო ოთხი ძმანი ვიყავით, ვიდებდით სხვის მამულს საღალოდ და ამითი სარჩოს ვიძენდით! ჩვენ რა მამული გვქონდა? — ერთი ვენახი, ორი ნაფუძარი, ერთი მინდვრის მიწა და ე სახლ კარის ალაგი. . სხვა ხო არაფერი? ვენახი და ერთი კაი ნაფუძარი წაგვართვეს! რალა შავი ქვა დაგვრჩა? ღმერთია შენი თავდები, ე ნინაკა რო არ იყვეს სულ შიმშილით დავიხოცებოდით! ავდგეთ, გადავსახლდეთ სადმე; მოვშორდეთ ამ დაწყევლილ ალაგსაც და ეგება მამულ დედუღიკ ვიშოვნოთ რამე.

— უნდა, უნდა გადავსახლდეთ სადმე, თორემ, წმინდა გორგის მადლმა, ე ბავშვები სულ გაგვეელიტება, სთქვა სალომემ.

— სადა, აღმიიანო, სადა, სად უნდა გადავსახლდეთ?! ენ გიყი გადმოგვიყრის მამულს?! დაიძახა დედა ჩემმა.

— სადა და ყარაიაზე! მოკლეთ მიუგო და-
თუამ.

-- უი, გენაცვალე! დღევანდელი დღე მკი-
თხაეის ბაკში სუ მა ყარაიაზე ლაპარაკობდნენ.
აქებდნენ, ისეთი აქებდნენ, რო ჰა! ცოტა
ცხელაო, მაგრამ რა უშავსი მოსავალი თურმე
ზღვათა სკდება, ზღვათა! თითონ მკითხაეი ყო-
ფილა როდისღაც იქა... არც აგრე რიგად
შორს არისო.!. მკითხავმა თქვა: ორი დღე
კიდევ მიხვალ და კიდევ მოხვალო!.. სთქვა
სხაპა-სხუბით სალომემ.

— მოსავლიანი ალაგი ძაან არი, დაიწყო
დათუამ;—თუმცა ორი დღე კი არა—ოთხი
დღე მოუნდება მარტო იქამდინ მისვლასა!..
ხელმწიფეს სულ მოუმზადებია ყველაფერი: სა-
ხლი, კარი—მიდი და დასახლდი. მაშინვე თუ-
რმე მშვენიერ მიწებს დაგიზომავენ და მოგ-
ცეიენ... მაგრამ ყველაზე კარგი ის არი, რო
ხარჯისა და ბეგარისაგან განთავისუფლებული
იქნები... ამბობენ: იქ არც სუღია-მამასახლი-
სობა იქნებაო!..

— ვინ გიოხრა ყველა ეგა? ვინ იცის, მა-
რთალია ეგა თუ არა? უკმაყოფილოდ დაე-
კითხა დედა ჩემი.

— ახირებული დედაკაცი ხარ, მე და ჩემმა
ღმერთმა, შესძახა გაჯავრებით დათუამ: რა
ვინ მითხრა, შვილოსან! ყურები არ მასხია თუ?
ეს ერთი წელიწადია, რაც მთელი დუნია მა
გაზე ლაპარაკობს. აი ხეპრეთიდამ, ე გაზაფხუ-

ლის დამდევს, კიდევ წასულა იქ ორიოდ სა-
მი სახლობა და..

— გადავსახლდით, გენაცვალე, გადავსა-
ხლდით ჩვენც იქა! მხიარულად დაიძახა სა-
ლომემ.

— არა, გენაცვალე, სთქვა დედა ჩემმა, მე
ექედამ ფეხსაც არ მოვიცვლი.

ამის შემდეგ კიდევ კარგა ხანს ილაპარაკეს
ამავე საგანზე... დათუას უნდოდა, რომ მე და
დედა ჩემიც თან წავყოლოდით; დედა ჩემი
იღვა უარზედ. ბოლოს დადგნენ შემდეგ გა-
დაწყვეტილებას: დათუა თავის ცოლ-შვილით
და ნინიკათი შემოდგომაზე ზამთრის საგძლით
უნდა გაუდგეს ყარაიის გზას... ორი კაპეჩის
საყიდლათ და სამგზავრო ფულის საშოვნელად
გაჰყიდონ ნათუძარი... მე და დედა ჩემი უნდა
დავრჩეთ ჩვენ სოფელშივე... მინდვრის მიწა
და კარ-მადამო გვარგუნეს ჩვენ...

IX

ემოდგომაზე ეს გარდაწყვეტილება მა-
რთლა სისრულეში მოიყვანა ჩვენმა
უიმისოდაც დაძაბუნებულმა ოჯახში.
ზაქარია დიაკვანმა სწორედ ნახევარ
ფასად დასტყუა დათუას ნათუძარი. ამ ფულით
დათუამ ორი კაპეჩი იყიდა; მიუერთა მთ ორი
შინაური ხარიც; შეაბა ურემი, ჩასხა შიგ ცო-
ლი და შვილი თავიანთ რავდენისამე თავის სა-
გძლით და შემოდგომის ერთ გრილ დღეს და-
ადგა ქალაქის გზას. მე და დედა ჩემი და-

ვრჩით მარტოკანი. აზნაურა დიაკვანი ბევრი
ეცადა, რომ ჩვენც მათ თან გავეყოლებინეთ:
ხან დაყვავება, ხანაც ჯავრობა. ერთ დღეს შე-
ზობლური, „ნათელ-მირონული“, დარიგება,
მეორე დღეს მტრული მუქარა; ყველა ესენი
თვითთულად იხპარა აზნაურამ—ჯერ თვითონ
და მერე თავისი კულების მოგზავნით, მაგრამ
დღეა ჩემი მაინც ერთსა და იმავეს ადგა და
გაიძახოდა: „მე ჩემის ცოცხალის თავით ამ
არე-მარეს არ მოვშოდებიო“. მართლაც არ
მოშორდა. დათუა წავიდა; დავრჩით ჩვენ, დე-
და შვილნი. დედაჩემმა ხელთნაწერის წერა-კითხვა
კარგად იცოდა; ამასთანავე საკერავითაც გან-
თქმული იყო ჩვენს სოფელში. შეაგროვა სოფლე-
ლი გოგო-ბიჭები და წელიწადში თითო-ორჯელ
ჩანახ პურად დაუწყო მათთვის მცირეოდენი
ცოდნის გარდაცემა... მეც მენახირობას ვაპი-
რებდი. ვცხოვრობდით ტკბილად, ჩუმად და
მოსვენებით. მაგრამ დიდხანს არ გაგრძელდა
ჩვენი ესეთი ყოფა!..

ერთს ღამეს, გათენებისას, უცებ ვიღამაც
ასტეხა ჩვენი კარების ერთი საშინელს კაკა-
კუკი. წამოვცვივდით ფეხზე.

— ვინა ხარ, ვინ? დაუძახეთ შინიღამ.

კაკუნის შესწყდა, მაგრამ ხმა არავინ არ გა-
გვცა.

ჩავწექით ისევ ლოგინში და როგორც ჩა-
გვთვლიმა, ასტყდა ხელ ახლად ჩვენი კარების
ბრაზაბრუხი. წამოვცვივდით ისევ ფეხზე; და-

უყვირეთ... კაკუნი შესწყდა, პასუხი კი არავინ მოგვცა.

— მოდი, გავალოთ კარები და გავიდეთ კარზე!.. ვუთხარი დედა ჩემს. ის დათანხმდა. მე ცულს, დედა ჩემმა კეტს წამოვაღლეთ ხელი და გავწიეთ კარებისაკენ. როდესაც კარებს ღება დავუწყეთ, შემოგვესმა ადამიანის ჩქარი ფეხის ხმა... გავაღეთ კარები; დავინახეთ—ვილაც, კარგა დიდი კაცი, ავარდა ბაკის ღობეზე, გადახტა იქით და დაეშვა სოფლისაკენ.

— ნეტა, ვინ არის, რა არის ეგა? ვკითხე დედა ჩემს, როდესაც ისევ ლოგინში ჩავწექით.

— ეგ თუ არი, შვილო, — მითხრა დედამ, — ი სულ აყეფებული დიაკვანია.

ამ შემთხვევამ ცუდად აგვირია თავზე ბაღანი. მეორე დღეს მთელმა სოფელმა იცოდა ჩვენი შემთხვევა. გავარდა ხმა, რომ არაშენდაანთ ალი კიდევ მისკრომიათო. გაჩნდა ჩვეულებრივი ქორიკანობა. უბედურება იმაში მდგომარეობდა, რომ ამ ქორებს ცოტაოდენი რამ საფუძველი ჰქონდათ. მთელი ერთი კვირა ყოველ შუალამისას ჩვენს კარებს და შემდეგ ერდოს არა ჰქონდა მოსვენება. ეს კიდევ არაფერი! ზაქარა დიაკვანმა იწყო გამაშკარებით ჩვენი ლანძღვა, მტრობა და ხანდისხან იქამდინ მიდიოდა მისი საძაგლობა, რომ ხმა-მაღლა იტყოდა ხოლმე ხალხში: მივუგზავნი ერთ ორიოდ ოსს და მაჯიუტი დედაკაცის თვალწინვე დავაკვლევინებ იმის შვილსაო. ეს ჩუმად გარდმოგვცეს მეზობლებმა და გვირჩიეს ფრთხი-

ლად ყოფნა. სხვაც ბევრი რამ გავიგეთ, მაგრამ რას ვიზამდით? თავის დღეში უბატონო ჩვენ სოფელს, დღეს ეს კულააზნაურა გაუხდა ბატონად. სოფელში კაცი არ იყო, რომ მის წინააღმდეგ გაებედნა რაშიე: ყველანი მას ფეხქვეშ უძვრებოდნენ. აბა, ერთს ქვრივ დედაკაცს რა უნდა ექნა ამისთანა თავ გასული კაცისათვის? დედა ჩემი შეშინდა.

— უნდა რამე მოვახერხოთ, მითხრა მან ერთ დღეს, თორემ ეგ თვალ-სისხლიანი კაცი რასმე ხიფათს შეგვამთხვევს!..

-- აბა რა მოვახერხოთ, ჩემო დედა, მივუგე მე... დათუასთან წავიდეთ თუ?

— არა, წვილო! დათუასთან კი არა, ამ სახლს მოვწორდეთ. შენ ბიძა ჩემთან გაგგზავნი; მე ე ჩემ ნათლი-მამა თევდორესთან გადავალ. . მე აქ უნდა დავრჩე, თორემ ეგ ბოროტი კაცი იზამს რა'მე... დაიქცეს ეხლანდელი კანონები!.. თუ საშიოდ თვე თითონ იზმარა რამე ჩვენი მამული, მერე სულ დაიჩემებს და დაგვყრის ღვთის ანაბარას!..

მე დედი ჩემის ბიძები ძლიერ მიყვარდნენ; ამისათვის მათთან წასვლის იმედმა საშინლად გამახარა... გახარებულმა, წამოვედი, და თითქმის ყველა ჩემ ტოლ ბიჭებს გარდავეც მიზეზი ამ სიხარულისა .. მალე მთელმა სოფელმა შეიტყო თუ რას აპირობდა დედა ჩემი. მაგრამ ეს განზრახვა განზრახვათვე დარჩა... ჩვენდა სასიხარულოდ, შესწყდა ჩვენი კარების ბრახბრახბი... გავიდა კვირა, თვე... ღამე ხმა არა-

ვისი არ გვესმოდა... აზნაურაც თითქო დაგვიტკბა. დედა ჩემი წინაპირველად გაკვირვებული იყო ამ ამბით: სიჩუმით ამ ის რაღაც ვაი-ვაგლახს მოელოდა; მაგრამ რა კი კვირა, თვე გავიდა და ჩვენს მყუდროებას აღარავინ არღვევდა, დედა ჩემიც დამშვიდდა, ძველებურად გამხიარულდა. ჩვენმა ცხოვრებამ გასწია ისევ ტკბილად, თანასწორად.

ამ დროს ერთი ქალაქელი ღურგალი თვისი ცოლ-შვილით ჩვენ სოფელში სალოცავად მოდიოდა. ერთ საღამოს საყდრის კარებზე და მინახა ამ ღურგალმა და სთქვა: „აფსუსი არ არის, რომ ემისთანა ბიჭი ექსოფელში ტყუილად იჯდეს და რამე ხელობას არა სწავლობდესო?..“ ეს სიტყვები დედა ჩემს გარდავეცი... მს ძლიერ გაეხარდა.

— იქნება, შვილო, თითონ იმანვე აგიყვანოს შეგირდათა? მითხრა დედა ჩემმა.

— იქნება!.. აბა წავიდეთ და ვთხოვოთ!.. მივუგე მე.

მართლა წავედიოთ .. ახალი ლობიო, კიტრები და კიდევ რაღაებიც მივართვით და ვთხოვეთ ღურგალს ჩემი აყვანა თვის შეგირდად... ღურგალს გაეხარდა, ამიყვანა .. და იმავე დღედამ თვის შეგირდს მეძახოდა. ამის შემდეგ ორი დღე კიდევ დარჩა ის ჩვენს სოფელში... ამ დღეების განმელობაში, როგორც შეეძლო, მომამზადა დედა ჩემმა და როდესაც ღურგალი დაადგა ქალაქის გზას, გამოვეთხოვე დედას და ღურგლის ურემს გავ-

ყვეი მცა. გაყევი, მაგრამ ცრემლით სავსე თვალეი კი სულ დედიჩემისაკენ მრჩებოდა. გულმა თითქო მაშინვე მიგრძნო, რომ ჩემ საყვარელ, საცოდავ, დატანჯულ დედას იმ დღეს სამუდამოდ ვეთხოვებოდი.

Ⅹ

რი წელიწადი ვიცხოვრე დურგალთან ისე, რომ ჩვენს შოფელში არ მივბრუნებულვარ. ამ დროს განმავლობაში დედი ჩემისაგან მალ-მალე მამდიოდა წერილები. ის თვის თავზე სულ ერთსა და იმავესა მწერდა: „ახნაურა ჩამომეკიდა, აღარ მისვენებსო, საცა დამინახავს, უშეერის პირითა მლანძღავს, იმის შიშით მეზობლები ჰურის სასესხებლად ველარ მოსულან ჩემთანაო და სხვ.“ უკანასკნელ თვის წერილშიაც ამავესა მწერდა. გავიდა ორი თუ სამი თვე ამ უკანასკნელი წერილის შემდეგ და დედი ჩემის წერილი აღარ მიმიღია. მეოთხე თვეს დავეთხოვე ოსტატს და გავწიე ჩვენი სოფლისაკენ. კარგა ხმირ ბინდი იყო დედა მიწაზე დაცემული, როდესაც ჩემს თვალ-წინ და ფეხ ქვეშ გაიშალა ჩვენი სოფლის ველ მინდორი, ჭალა, ადგილმამული; ის ალაგები, სადაც, ღვთის ამარაზე მიგდებულს სოფლის ბიქს, იმავე თავობითვე დევნულს ათას გვარ ოჯახურ და სოფლურ სამწუხარო და უბედურ გარემოებათაგან, მე გამეტარებინა ჩემი სიყმაწვილე! გულმა მიწყობს ვა-და-სხვა ნაირად ცემა! სასიამოვნო და მწა-

რე ფიქრები გროვ გროვად დგებოდნენ ჩემ თავში და რალაცა გაცხარებულის სისწრაფით მიერეკებოდნენ ერთი-ერთმანეთს. რამდენსამე წამს ჩემს თვალ წინ მთელმა ჩემმა სიყმაწვილემ გაიბრინა. აი ჩვენი მუღამ ტალახიანი, ვაწრო, მაგრამ ჩემი საყვარელი ორლობე?.. გამარჯვება, გამარჯვება თქვენ, ჩემო დაუვიწყარო ტყემლებო, ქვებო, ლობეებო, ჩიტებო და ჩიტის ბუდეებო!! ვესალმებოდლი ამ გვარად ჩვენს ორლობეს და ნელ-ნელა მივდიოდი მის ჩრდილისაგან უფრო დაბნელებულ გზაზე!.. გავედი ორლობიდან: დავინახე ჩვენი ძველი ნასახლარი!.. ეხლა აქ ნასახლარობაც აღარ ეტყობოდა: ეს ალაგი ზაქარია დიაკვანს მიემატა თავის ბავისათვის და ამ ნაირად სამ კუნჭულიან უშნო ვენახისთვის გამოება მეოთხე კუნჭულიც. აუარე ამას გვერდზე და გავწიე პირდაპირ ჩვენი სახლისაკენ... მივდიოდი და ვიდგენდი ცეცხლა პირას მჯდომიარე და ნელ ნელა წინდის მქსოვ დედა ჩემსა!.. აი, ის გაჩუმებული ზის კერასთან, ქსოვს წინდსა და თანაც რალაზედაც ჯავრიანად ზუზუნებს... აი, შვევალე კარები: დედა ჩემმა გაიგონა კარების ქრალი. მაგრამ სახლში შესულს კი ჯერ ეერ ხელავს.. „ვინა ხარ?.. გოგო, კატუა შენა? იძახის დედა ჩემი... მე ხმას არ ვიღებ, მივდივარ და უცებ თავზე კი წავადექი ჩემ ტკბილს, ძვირფას დედოკოს... „უი; შენ შემოგვევლე, შეილო! იძახის დედა ჩემი და ბარბაცით მორბის ჩემსკენ. ვიდგენდი ყველა ამას და მივდიოდი შინისაკენ.

აი ჩენი ბაკიც!.. აგერ სახლის კარებიც... მაგრამ ეს რა არევე და რეულია აქაურობა... თითქო დედა ჩემს სუფთაობა და რიგი უყვარდა! კარები? კარები მაგრაა დაკეტილი. აქ რალაც იქვენეულებამ გაირბინა თავში... გულმა თითქო სრულებით ჩემს უნებურად მიწყო კვენსა და დრო გამოშვებითი თანცქალი. უცებ ცრემლები ამერია თვალეში „არა, რას ვტირი? ვუთხარი დაცინვით ჩემს თავს, — აღბად დედაჩემი აქ მეზობლისას იქნება ვისთანმე!..“ ვსთქვი ეს და გავწიე ახლო მეზობლის სახლისაკენ, შევედი ბაკში... ჩემა წინ გამოჩნდა ჯოხზე დაბჯენილი და ნელ ნელა კარზე მოქავალი მოხუცებული თალია. მან სიბერისა გამო ვერ მიცნო წინაპირველად.

— ვინა ხარ. შეილო, შენა? დამეკითხა ის.

— ველარ მიცანი, დიდ დედა? ვუპასუხე მე, — მე არაშენდანთ სიმონა ვარ.

— ოი, შენ კი გენაცვალე, შეილო, დაიძახა მწუხარე ხმით მოხუცებულმა... დამიდგეს მე თვალეში!.. მე კი ქვეყნად უნდა დავწოწავდე და შენი კარგი დედა კი მიწაში იღვეს!.. დაიქცეს, სიკვდილო, შენი სამართალი!.. თალიამ გააბა მოთქმა. ამ ხმაზე გამოცვივდნენ სახლიდამ თალიას შვილები და რძლები და ორთავენი შეგვიყვანეს შინა. მე ქვასავით გავშრედი: ვგრძნობდი, რომ ჩემს თავს რალაც დიდი უბედურება იყო, მაგრამ რა? ამ დროს ვერ წარმომედგინა. არც ტირილი, არც კვენესა!.. ვიდექ ენა ჩაეაზღნილი და გიჟივით ვიც-

ქირებოდი თურმე აქეთ-იქით. გაიარა ლამემ. ფეორე დღეს მოვისახრე ჩემი აწყყო მღვობა-რეობა და დავიწყე გამოკითხვა დედი ჩემის უბედურების შესახებ; მინდოდა გამეგო—რა იყო მისი სიკვდილის მიზეზი... მომეტებული იძახოდა—ალიო. ზოგიერთები კი მეუბნებოდნენ: დედა შენი ზაქარია ღიაკვანმა მოსწამლაო!..

— დათუას ამბავი ხომ არა იცით რა? ვკითხე ერთს ჩვენს ნათესავს.

— როგორ არა, მომიგო მან; ლამის უბედურათ გადაიაროს იმ კაცმა! აქედამ რომ ჩასულიყვნენ, არაფერი არა დახვედროდათ რა იქა... ედოს იმის ცოდო ჩვენ ზაქარია ღიაკვანსა!.. რაღაც ქოხპახში გაეტარებინათ მთელი ზამთარი... გაზაფხულზე გამხდარიყო ავად დათუა და ვეღარც აეხწია!.. ორი კვირის შემდეგ გარდაცვლილიყო... ორი პატარა ბავშვი ისევ ძამაზე უწინ დახოცილიყვნენ... დასცა და ჰავამა თურმე.. ერთ კახელ თავადიშვილს ენახა ი საცოდავები, შებრალეობდა და თავისთან წაესხა. ეხლა თურმე ნინიკა მოჯამა გირედ უდგია იმ თავადიშვილს, სალომე პური მცობლად... ორი უფროსი ბიჭები კი იქილამ გამოქცეულიყვნენ და ქალაქში ჩამოსულნიყვნენ... ჩვენებიანთ გიგოლაძე სთქვა: ქალაქში ჰყრიან და „რაზბონიკობით“ ირჩენენ თავსაო...
 შ. მუთაიზის სახ. საჯარო
 ბიბლიოთეკა

३ ३

३ ३ ३

३ ३

३

३

३

३

३९